

SAIGA NEWS

Ақбөкенді сақтау Альянсының бюллетені

Ақбөкеннің экологиясы мен қорғау мәселелері жөнінде мәліметтер алмасу үшін 6 тілде шығады

Ақбөкеннің ұшуы. Астрахан облысының "Степной" қорығы. Фото Валерий Малеевтікі

Қолдауымен жарияланады:

Мазмұны

Арнайы тақырып

Антон Межнев пен Энхтувшин Шилегдамба. СИТЕС ережелері бойынша халықаралық ақбөкен саудасы туралы ойлар: позитивті жылжыту?

Жаңалықтар

Буяна Чимеддорж. Моңғол ақбөкенін сақтау жөніндегі бірлескен басқарма кеңесін Моңғолияда құру керек

Александра Букварева және басқалары. Ақбөкен күні 2019

Буяна Чимеддорж. 3 800 моңғол ақбөкенін қолдау марафоны

Бабетт Фурье. “Степной” қорықшасында мониторинг бойынша шағын гранттар бағдарламасының жобасы басталды

Баспасөзден

Қазақстанда ақбөкен мүйізін Қытайға заңсыз әкету арнасы жабылды

Украина өз ақбөкендерін Қытайға экспорттайтын болады

Мақалалар

Штеффен Цутер. 2019 жылы әуе есебі Қазақстан бойынша ақбөкен популяциясының өсуін көрсетті

Буяна Чимеддорж және басқалары. Моңғол ақбөкенінің популяциясын бағалау бойынша жаңартылған мәліметтер

Хантер Даути және басқалары. Сингапурдағы ақбөкен мүйіздерін тұтынушылардың сипаттамасы, мотивациясы және сатып алу тәртібі

Дмитрий Добрынин мен Оксана Сухова. Солтүстік-Батыс Прикаспийдің аумағында ақбөкен санын бағалау үшін ұшқышсыздарды пайдалану

Ирина Калюжная және басқалары. “Эльтон көлі” – Ресейдегі жаңа биосфералық резерват және оның ақбөкенді сақтаудағы рөлі

Жаңа басылымдар

Хабарландыру

2019 жылы ақбөкенді сақтау Альянсы табиғатты қорғау жас көшбасшыларының кіші гранттары бағдарламасының жеңімпаздары

Юрий Грачев – 80 жылдық мерейтоймен құттықтау!

Ақбөкенді сақтау – олардың өмірінің ісі: Д-р Дэвид Мэллон, Ұлыбритания

Біздің шығындар: Д-р Бадамжавин Лхагвасурен, Моңғолия

Редакциялық алқа: **Ұлыбритания:** проф. Э. Дж. Милнер-Гулланд [редактор-кеңесші], Оксфорд университеті (ej.milner-gulland@zoo.ox.ac.uk) және басқалары. Дэвид Мэллон [Рецензент], МСОП антилопалар бойынша мамандар тобы, d.mallon@zoo.co.uk; **Қазақстан:** Ю. Грачев және проф. А. Бекенов, Зоология институты (teriologi@mail.ru); **Қытай:** Гуйхон Джан Куйлонг білім беру тренинг-орталығы (guihongzhang@foxmail.com) және проф. Чжиган Цзян, ҚХР ҒА Зоология институты (zhigangjiang@vip.sina.com); **Моңғолия:** Б. Бувейбатар, (buuveibaatar@wcs.org), WCS-Моңғолия, және Б. Чимеддорж, WWF-Моңғолия (chimeddorj@wwf.mn); **Ресей:** А. Луцкеина, РФА экология және эволюция мәселелері институты (saigak@hotmail.com) және проф. Ю. Арылов, Қалмақия Республикасының жабайы жануарлар орталығы (saiga-center@mail.ru) **Өзбекстан:** Е. Быкова [жауапты редактор] (ebykova67@mail.ru) және А. Есипов, АН РУЗ Зоология институты (esipov411@gmail.com); Д. Адылованың дизайны (4dinaa@gmail.com).

Бұл басылым онлайн www.saiga-conservation.com, <http://saigak.biodiversity.ru/publications.html> немесе сұрау бойынша ағылшын, қазақ, қытай, моңғол, орыс және өзбек тілдеріндегі редакторлардан басып шығарылған дана түрінде қол жетімді.

Сіздерді материалдарды кез келген алты тілде жіберуге шақырамыз. Оларды ebykova67@mail.ru мекен-жайына немесе редакторлардың біріне жіберуіңізге болады. Бюллетень жылына екі рет шығады. Ағылшын және орыс тілдеріндегі авторларға арналған ережелерді мына жерден табуға болады: www.saiga-conservation.com немесе редакторлардан сұрау бойынша алу. Егер сізде сұрақтар туындаса, сіздің елдегі Saiga News редакторы немесе жауапты редактор – Елена Быковаға хабарласыңыз (ebykova67@mail.ru).

Арнайы тақырып

СИТЕС ережелері бойынша халықаралық ақбөкен саудасы туралы ойлар: позитивті жылжыту?

Редакциядан: 2019 ж. тамызда ақбөкен туралы мәселе жойылып кету қаупі төнген жабайы фауна мен флора түрлерімен халықаралық сауда туралы Конвенция (СИТЕС) тараптарының 18-ші конференциясында талқыланды. СИТЕС тараптары ареал елдерінің қолдауымен ақбөкенді 2-қосымшада қалдыру туралы шешім қабылдады (реттелетін сауда), бірақ нөлдік квота енгізу, бұл жабайы ақбөкендерді және олардың дериваттарын халықаралық коммерциялық сатуға толық тыйым салуды білдіреді. Төменде осы шешімді қабылдауға тікелей тартылған әріптестердің екі көзқарасы берілген.

СИТЕС ақбөкеннің екі түрінің (*Saiga tatarica* және *Saiga mongolica*) болуын мойындайды, МСОП және SCA, *tatarica* және *mongolica* екі түрі бар *saiga tatarica* бір түрінің болуы туралы генетикалық талдаудың сенімді деректеріне негізделген көзқарасты бөліседі.

Энхтувшин Шилегдамба WCS-Моңғолия eshiilegdamba@wcs.org

Ақбөкен Моңғолияға мәдени, тарихи және экологиялық маңызы зор. Ақбөкеннің МСОП қызыл тізіміне жойылып кету қаупі бар түр ретінде енгізілгенге дейін ол моңғол далаларын қоса алғанда, Еуразияның кең кеңістіктерінде мекендеді. Алайда, ауру мен браконьерлік Юкон мен Аляскаға дейін созылған тарихи таралу аймағы осы көне түрге өз әсерін тигізді және мұздық кезеңде ол жүнді мүйізтұмсық пен мамонттармен бірге өмір сүрді.

2019 ж. 17-28 тамыз аралығында Женевада өткен СИТЕС тараптарының 18-ші конференциясында СИТЕС-тің әлемнің 128 тарабының өкілдері қауіпті түрлерді сату мәселелерін реттеу үшін кездесті. Осы кездесуде Моңғолия Үкіметі ақбөкенді осы түрді қорғауды күшейту мақсатында II қосымшадан I Қосымшаға көшіру туралы ұсыныс жасады. АҚШ Үкіметі бұл ұсынысты қолдады және Моңғолияға оны конференцияда ұсынуға көмектесті. Барлық таралу аймағы елдері Ресейде, Қазақстанда, Өзбекстанда, Түркіменстанда және Моңғолияда ақбөкен популяциясының қазіргі жағдайын талқылауға қатысты. Сонымен қатар, осы түрмен сауда туралы мәселе көтерілді. Ақбөкеннің саны кейбір елдерде өсуде, атап айтқанда Қазақстанда, қатысушылардың көпшілігі ақбөкенді I Қосымшаға көшіру туралы идеяны қолдамады, алайда, таралу аймағының барлық елдері ақбөкенді 1994 жылдан бастап II қосымшада қалдыру туралы ұсыныспен келісті, бірақ оның экспортына «нөлдік квота» енгізіледі. II қосымша, әдетте, сауданы шектеу қажет түрлерді қамтиды. Енді жабайы

табиғаттан алынған ақбөкеннің ешқайсысы басқа елге сатыла алмайды, бұл жануар қосымша қорғау алды, бұл оны жойылудан сақтау керек.

Бұл Моңғолия Үкіметі мен халқы үшін өте маңызды мәселе және біз ареалдың барлық елдері мен СИТЕС тараптары мемлекеттерінің көпшілігімен бізге көрсеткен қолдауды бағалаймыз. АҚШ Үкіметі тарапынан қолдау көрсетуді және олардың осы түр популяцияларын сақтауды қамтамасыз етуге жәрдемдесуді ерекше атап өткім келеді. Моңғолия 1996 жылдан бастап СИТЕС тарабы болып табылады және ұсынылған ұсыныс ел үшін бірінші болып табылады. Моңғолия аумағы жағынан аз және әлі дамып келе жатқан ел болса да, Орталық Азияға тән биоалуантүрліліктің жоғары деңгейіне ие. Өткен жылы ақбөкен кең тараған, оның әлемдік саны 1970-ші жылдары 1 миллионнан астам дарақ болды, ол бірнеше рет күрт қысқарып, 2000-шы жылдардың басында 50 000 дарақ рекордтық минимумға жетті.

Ақбөкенді СИТЕС ширек ғасыр бұрын алғаш рет II қосымшаға қосылған сәттен бастап көп нәрсе өзгерді. Жақында бұл антилопалар бүкіл таралу аймағында байқалған бірнеше жаппай өлім оқиғасын бастан кешірді. Естеріңізге сала кетейік, 2015 жылы *Pasteurella multocida* тудырған пастереллездің өршуі Орталық Қазақстанда 200 000 ақбөкеннің өлуіне себеп болды. Сондай – ақ, 2016 жылы ұсақ күйіс жануарлары обасының (Peste des Petits Ruminants-PPR) өршуі нәтижесінде моңғол ақбөкенінің популяциясы өте қысқа мерзім

Арнайы тақырып (кеңейтім)

ішінде 7 000-нан астам дараққа (60% – дан астам) қысқарды, қазіргі уақытта 3 000-ға жуық басты құрайды.

PPR вирусы ел аумағында таралуда және ақбөкендер арасында жалпы өлім-жітім 80-90% – ды құрайды. Бұл мәселенің белсенді зерттелуіне қарамастан, уақыт өте келе PPR ақбөкеннің басқа популяцияларына да таралуы мүмкін.

Біз қазақстандық популяция соңғы 4 жылда ұлғайғанына өте қуаныштымыз, алайда қайталанған эпидемиялар барлық популяцияларда жаппай өлім-жітімге әкелуі мүмкін деген қауіптілік бар. Сонымен қатар, ақбөкендер әлі күнге дейін жануарлардың бүкіл таралу аймағында болған көптеген қауіп-қатерлердің ықпалына ұшырайды, олардың ішінде браконьерлік, мүйіздердің заңсыз саудасын жүргізу және инфрақұрылымды дамыту.

Ақбөкен текелерін Азияның кейбір аймақтарында дәстүрлі медицинада қолданылатын мүйіздер үшін жояды. Моңғолиядағы ақбөкен популяциясы 3 000 данадан аспайды, сондықтан біз заңсыз сауданың, сондай-ақ осы жануарлар саудасының кез келген басқа түрінің дамуына шындап алаңдаушылық танытамыз. Басқа мемлекеттердің сауда-саттықтың кез келген түрі ақбөкен мүйізіне деген сұранысты арттырып, осы жануардың бақылаусыз атылуына және оның бөліктерінің контрабандасына алып келуі мүмкін. Соның нәтижесінде Моңғолияда тірі қалу үшін күресіп

жатқан популяция жер бетінен жоғалып кетеді. Жақында ғана Қазақстанда браконьерлер үш инспекторды өлтірді, бұл нағыз қайғылы оқиға болды және біз осы лайықты адамдарға қатты қайғырамыз.

Моңғолия-өте аз халқы бар, үлкен жерлерде тұратын ел, бұл оның аумағын патрульдеуді қиындатады. Ақбөкен мүйізіне деген жоғары сұранысты және осы жануардың әртүрлі ауруларға ұшырауын ескере отырып, бұл популяциядағы өлім-жітімнің жоғары деңгейіне алып келеді, Осы аптада Женевада қабылданған ақбөкенді қорғау бойынша қадам үлкен маңызға ие.

Моңғолия жабайы табиғаттан алынған жануарларды экспортқа шығаруға «нөлдік квота» қабылдауға келіскен ақбөкен ареалының барлық елдеріне үлкен алғыс білдіреді. Моңғолия флора мен фаунаның жабайы түрлерін және олардың өнімдерін, егер популяциялар тұрақты және тұрақты өсуге қабілетті болса, экологиялық тұрақты пайдалануға қарсы болып табылмайды. Алайда қазіргі уақытта ақбөкен мүйіздерін сату орынсыз, әсіресе моңғол популяциясы өте аз және қиын жағдайда екенін ескере отырып.

Өзінің кіріспе сөзінде СИТЕС Бас хатшысы Конвенциямен қабылданған шешімдері шынайы ғылыми деректерге негізделіп, және көбіне аз биологиялық түрлерге қатысты, олардың қатарына ақбөкенде тиесілі. Біз ақбөкенге көмек көрсету өтінішін таралу аймағының барлық елдері естігеніне өте қуаныштымыз және олардың көпшілігі оны қолдады. Біз бүкіл Орталық Азия өңірі үшін тарихи, мәдени және экологиялық құндылығы бар осы түрдің қорғалуын біздің ұрпақ өз мойнына алғандығын мақтан тұтамыз. Біз сондай-ақ, шешімдер, фактілердің негізінде қабылданғанына қуаныштымыз және ақбөкен ареалы елдері тарапынан қолдау мен сезімді бағалаймыз, бұл біздің ғаламшарымызда ондаған мың жыл өмір сүретін осы ерекше түрі, Орталық Азияның басты рәміздерінің бірі болып қала береді.

Ақбөкенге, керікке және пілдерге байланысты мәселелерді талқылау пленарлық отырысқа қатысушылардың қызығушылығын тудырды. Фото IISD

Арнайы тақырып (кеңейтім)

Антон Межнев Ресей Табиғат Министрлігі amezhnev@mail.ru

Ақбөкен браконьерліктен зардап шегетіндіктен, қазіргі заманғы ареалдан тыс тұтынушы елдерде мүйізге деген жоғары төлем қабілеттілігі сұранысымен ынталандырылатын бірінші реттік көзқараспен барлық мәселелерді бір шешім – кез келген коммерциялық пайдалануға толық тыйым салу арқылы шешуге ұмтылу пайда болады. СИТЕС I қосымшасында көрініс бере отырып не істеуге болады. Алайда, мұқият қарау кезінде елеулі контрдоводтар да кездеседі. Ақбөкенді II қосымшадан I СИТЕС қосымшасына көшірудің барлық аспектілері мен ықтимал салдары Э. Дж. Милнер-Гулланд 24 шығарылымында Saiga News.

Ресей Федерациясында ақбөкенді I қосымшаға көшіру туралы ұсыныс беру мүмкіндігі 2012 ж. СИТЕС тараптары конференциясының 16-шы кездесуі қарсаңында (Бангкок, 2013 ж.) қарастырылды. Тіпті тиісті құжаттың жобасы дайындалып, талқыланды, бірақ осындай қадамның орындылығына күмәндануына байланысты, ішінара уақыт тапшылығына байланысты процесс қисынды аяқталмады. СИТЕС тараптары конференциясының 17-ші кездесуінде (Йоханнесбург, 2016 ж.) ақбөкеннің «апистингі» Бетпақдала популяциясындағы апатты жағдайға қарамастан қаралған жоқ.

Қазақстан мен Ресей Федерациясының уәкілетті мемлекеттік органдарында, әсіресе Украинаның Херсон облысында қытайлық

Ресей Федерациясынан делегат Антон Межневтің сөз сөйлеуі. Фото IISD

инвесторлар ақбөкендердің коммерциялық питомнигін ұйымдастырғаннан кейін (қара Saiga News-24) СИТЕС тетіктерін пайдалана отырып, Халықаралық саудаға тыйым салу қалаған нәтиже бермейтіндігі жөнінде түсінік қалыптасты, өйткені ол ареал елдерінде бар тыйым салуларға ештеңе қоспайды. Сонымен қатар, Қазақстанда ақбөкенді тиімді қорғау Ресеймен шекарааралық екі популяцияның (Волга-Орал және Бетпақдала) жылдам өсуіне алып келді, олардың жалпы саны 300 мың дарақтан асып, екі жыл ішінде жарты миллион – мәлімделген шекті мәннен асып кетуі мүмкін, оны еңсеру кезінде ресурстарды тұрақты пайдалану мәселесі туындайды. Популяцияның өсуі қосымша шығындарды өз шешуі үшін талап ететін қосымша тәуекелдер мен оларды сақтау жөніндегі проблемаларды туындатады, ал заңды экспорттың болмауы таралу аймағы елін популяцияларды қажетті басқаруды және түр мен оның мекендейтін жерін сақтау үшін қаржыландыру алуды қоса атқару мүмкіндігінен айырады. Басқаша айтқанда, «апистинг» орта мерзімді және ұзақ мерзімді перспективада ақбөкеннің әлемдік санының 95%-дан астамын біріктіретін екі ірі популяциясының тұрақты өмір сүруін бұзады.

Сондықтан Қазақстан мен Ресей Федерациясы ақбөкенді тек өздері I Қосымшаға көшіруді ұсынбайды, сонымен қатар басқа мемлекеттер тарапынан осындай әрекеттерге қарсы. 2018 жылдың соңында түскен кезде Моңғолиядан ресми сұрау салулар (онда қолайсыз қыстан және ұсақ күйіс тудыратын обасының індеті салдарынан саны қауіпті деңгейге дейін төмендеді және браконьерлік популяция қалдықтарының жойылуып кету қаупі төніп тұр), Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің Орман шаруашылығы және жануарлар дүниесі комитеті және Ресей Федерациясының Табиғи ресурстар және экология министрлігі «апистингті» қолдауға дәлелді бас тартумен жауап берді, оның үстіне сауатсыз тұжырымдауға байланысты (Saiga tatarica түрінің мәртебесін арттыру ұсынылды), ол моңғол ақбөкеніне тимеді (saiga borealis = saiga mongolica СИТЕС түсінігінде).

Арнайы тақырып (кеңейтім)

Сол уақытта, ұсыныс Wildlife Conservation Society (WCS) және U. S. Fish & Wildlife Service (USFWS) атынан АҚШ қолдау көрсетті, бәлкім оның авторы және нақты компоненті болды. Қазақстан және Ресей Федерациясы екі рет: СИТЕС Секретариаттары және Бонн Конвенциясының бірлесіп ұйымдастырған СИТЕС тараптарының 18-ші конференциясына (КС18, Германия, о. Вильм 1-4 сәуір 2019 ж.) және КС18-ге (Белоруссия, Минск, 2019 ж. 23-25 сәуір) дайындық шеңберінде ТМД елдері үшін өңірлік жұмыс кездесуінде өз қағидатты ұстанымдарын білдірді, және де екі жағдайда да ареалдың тағы бір елі – Өзбекстаннан қолдау тапты. о. Вильм семинары барысында Қытай өкілдері (негізгі тұтынушы-ел) заңсыз айналымға қарсы әрекет ету бойынша маңызды шаралар туралы айтып, ұсыныстарға қарсы болды: Заңды қорлар иелерін тіркеу және осы қордағы мүйіздерді чиптеу. СИТЕС хатшылығының өкілі І қосымшаның бірқатар өлшемдері мен Конвенцияның ережелері, сондай-ақ оның іс-шаралары рәсімдерінің ережелері ұсыныстарының қарама-қайшылығына тоқталды. Қолдаудың жоқтығына қарамастан, Моңғолия мен АҚШ Saiga түрінің екі түріне қатысты талап ете отырып, өз ұсынысына адалдығын растады.

Ұсыныс сондай-ақ, Ресей Табиғат Министрлігі және USFWS екі видеоконференцияда талқыланды (екіншісінде нөлдік экспорттық квотаны енгізумен «аплистингті» ауыстыру идеясы айтылды) және ЕО елдері елшіліктерінің өкілдерімен кездесуде

Моңғол делегациясының өкілі Цогцайхан Пурев СИТЕСКЕ ақбөкен мәртебесін көтеру туралы ұсыныс жасады. Фото IISD

талқыланды, олар шешім қабылдау кезінде абайлап және жан-жақты көзқарас туралы айтты. Осылайша, КС18 ашылуы кезінде ақбөкендерді І Қосымшаға көшіру бойынша консенсус жоқ екені анықталды.

18 тамызда бір кеште өткен екі іс-шара (side events) КЖ18-ге ұсыныстарды талқылау алдында болды, онда мүдделі тараптар жағдайдың көрінісімен тағы да алмасуға мүмкіндігі болады. Алдымен Моңғолия мен АҚШ өз ұсынысын алға жылжыту бойынша кездесу ұйымдастырды. Кіріспе сөзбен Розмари Гнэм (USFWS, СИТЕС АҚШ-тың ғылыми органы) сөз сөйледі, содан кейін WCS өкілі, ұсыныстың нақты авторы Сьюзан Либерман, Цогцайхан Пурев және Энхтувшин Шилегдамба Моңғолиядағы ақбөкеннің ұсынысы, мәртебесі және ұсақ күйіс қайыратын обасының індеті туралы баяндайтын презентациялар жасады. Ұсынысты IFAW өкілі М. Н. Воронцова және тағы екі шетелдік қоғамдық ұйым қолдады. Ресей Федерациясының айтылған ұстанымы өте өткір реакция тудырды Р. Гнэм, ол ұсыныстың негізгі дәлелін қайта қайталады.

Осыдан кейін бірден Бонн Конвенциясының секретариаты ұйымдастырған «ақбөкен жөніндегі өзара түсіністік туралы Меморандумның (MoB) жүзеге асырылуының табыстары мен шақырулары» атты іс-шара өтті. Іс-шара ақбөкеннің антилопасын сақтау, қалпына келтіру және тұрақты пайдалануға қатысты MoB -ның маңызын атап өтуге арналған. Іс-шараны CMS атқарушы хатшысының м.а. Эми Френкель ашты, Меморандум туралы баяндамамен CMS Хатшылығының қызметкері Мелани Виртью сөз сөйледі, одан кейін Э. Дж. Милнер-Гулланд ақбөкеннің барлық елдерде таралу жағдайына шолу жасады, ал Антон Межнев Ресей Федерациясында Меморандумды жүзеге асырылу туралы хабарлама ұсынды. Іс-шара тақырыбы «аплистингті» қараумен тікелей байланысты болмаса да, бұл мәселе талқылау барысында бірнеше рет «қалқып тұрды». Атап айтқанда, ЕО өкілі ұстамды және қалыптаспаған позицияның бар екенін растады.

КС18 алқаптарында жұмыс тәртібінде нөлдік экспорттық квотаны аплистинг баламасы ретінде енгізуге қатысты негізгі мүдделі тараптармен

Арнайы тақырып (кеңейтім)

(ареал елдері мен тұтынушы елдер) алдын ала пікір алмасу жүргізілді және бұл нұсқа барлығын «дерлік қанағаттандырды». Сондықтан, талқылау қарсаңында АҚШ өкілдері мұндай ауыстырудың келешегін қайта сұрап, оң жауап алып, ұсыныс жеткілікті қолдауды таппаған жағдайда осы нұсқаны ұстанатын болады деп сендірді. Бұл туралы ЕО өкілдері жұмыс тәртібінде хабарлады.

Талқылаудың өзі 22 тамыз күні таңертең өтті. Моңғолияның өкілі ұсыныс жасады, одан кейін АҚШ ақбөкеннің екі түріне «аплистинг» таралуының кеңеюі емес, нақтылануы туралы өз көзқарасын білдірді. Қысқаша, бірақ қарқынды пікірталас жүргізілді, оның шеңберінде СИТЕС секретариаты мұндай түсіндіруге қарсылығын білдірді, СИТЕС Жануарлар жөніндегі комитеттің номенклатурасы бойынша маманы тыңдалды (ақбөкен таксономиясына қатысты бар көзқарастарды баяндады) және төраға (Жаңа Зеландиядан Rod Hay) осы мәселеде АҚШ-тың

позициясын басшылыққа алу туралы ерікті шешім қабылдады. Ресей Федерациясы мұндай көзқарасқа қарсы наразылық білдірді, алайда жаңа жағдайларда пікірталасты жалғастыру мүмкіндігін білдірді.

Бұдан әрі СИТЕС жақтары сөз сөйледі. Ұсыныстарды қолдау мақсатында ақбөкен ареалына да, саудаға да, оның бөліктері мен дериваттарын (Ауғанстан, Бахрейн, піл сүйегінің жағасы, Гватемала, Израиль, Катар, Сенегал) тұтынуға да қатысы жоқ бірқатар мемлекеттер сөз сөйледі. Қазақстан ұсыныспен үзілді-кесілді келіспейтінін білдірді. Ресей Федерациясы ұсынысқа қарсылық білдіре отырып, сол уақытта *Saiga borealis* сақтау мүдделерін ескеруге тырысты және оны бір мезгілде екі түр үшін қатаң экспорттық квотаны белгілегенде І Қосымшаға көшіруді ұсынды. Қытай мен ЕО ресейлік тәсілге қосылды.

Ақбөкеннің еркегі. Фото Растислав Машиндықы

Арнайы тақырып (кеңейтім)

Осы сәтте, АҚШ-тың ұсыныстарға Елеулі қарсы тұру айқын болған және резервтік сценарийге көшкен кезде, «Моңғолиямен келісім бойынша» II қосымшада ақбөкендерді сақтауды ұсынды, келесі аннотациямен: «коммерциялық мақсатта тасымалданатын табиғаттан жасалған үлгілер үшін нөлдік экспорттық квота белгіленеді». СИТЕС Хатшылығы ұсынған болмашы редакциялық өзгерістермен бұл тұжырым ареалдың барлық елдерімен (Қазақстан, Ресей, Өзбекстан) мақұлданды, ЕО және бұрын «аплистинг» жөніндегі ұсынысты Ауғанстанмен және Израильмен қолдады. Қытай да осындай көзқарасқа қарсы болмады, бірақ оны моңғол ақбөкенімен шектеуді ұсынды. Нәтижесінде, II қосымшада ақбөкендердің екі түрін сақтау консенсуспен қабылданып, пленарлық отырыста бекітілді. Шешім 2019 жылғы 26 қарашада күшіне енді.

«Аплистинг» бойынша ұсыныспен байланысты КС18 күн тәртібінің тағы бір тармағы қаралған, ақбөкенмен байланысты-СИТЕС Хатшылығы дайындаған 86 құжат, онда СИТЕС пен Бонн Конвенциясының жалпы мақсаттары мен өзара іс-қимылы, 2016-2020 және 2021-2025 жылдарға арналған Орта мерзімді Халықаралық жұмыс бағдарламаларын (ОХЖБ) орындау қажеттілігі туралы айтылған.

АҚШ ареал елдеріне арналған 86 құжатты келесі мазмұндағы тармақшамен толықтыруды ұсынды: «2016-2020 жылдарға арналған ЖТК-да ареал елдеріне арналған шараларға сәйкес, таралу аймағы елдері қорларды тіркеуді, бөлшектер

мен өнімдерді таңбалауды және өндірушілер мен саудагерлерді тіркеуді қоса алғанда, ақбөкен бөліктерінің ішкі рыноктарына бақылау жасауға және осы ақпаратты СИТЕС хатшылығына хабарлауға шақырылады». Бұл қосымша қарсылықтар тудырмады. Ареал елдері үшін ол жаңа алаңдаушылық туғызбайды, дегенмен бірнеше ыңғайсыз көрінеді, өйткені қазіргі уақытта барлық осы елдерде ақбөкен бөліктерінің ішкі нарықтары толығымен заңсыз болып табылады. Ішкі нарықтарды бақылау (Әртүрлі елдер үшін анағұрлым немесе аз табысты) құрылған, оны ареал елдерінің күш құрылымдары жүзеге асырады. Қорларды тіркеуді, бөлшектер мен өнімдерді таңбалауды, егер оларды анықтау және/немесе ұстау мүмкін болса, заттай дәлелдемелер үшін белгіленген тәртіппен жүзеге асырады. Олардың әрі қарай тағдырын сот шешеді. Өндірушілер мен саудагерлер құқық бұзушылар немесе қылмыскерлер ретінде қарастырылады. Бұл ойлар жұмыс тәртібінде американдық тарапқа жеткізілді. АҚШ делегациясы қалауымен пленарлық отырыста осы тұжырымдаманы қарауға қайта оралу мүмкіндігіне ие болды, бірақ мұны жасамады. Құжат 86 бекітілген жоғарыда көрсетілген тұжырымдармен, бұл тиісті шешімінен КС18 көрініс табады.

“Степной” қорығы Астрахан облысы. Фото Валерий Малеевтікі

Жаңалықтар

Моңғол ақбөкенін сақтау жөніндегі бірлескен басқарма кеңесін Моңғолияда құру керек

Буяна Чимеддорж WWF-Моңғолия chimeddorj@wwf.mn

«Шарга-Манхан» қорығы моңғол ақбөкенін қорғау мақсатында 1993 ж. Моңғолия Парламентінің шешімімен құрылды. Қорық екі бөліктен тұрады: Манхан Ховд провинциясында және Алтай-Саян экорегионының аумағында Гоби-Алтай және Шарга провинциясында. Бұл екі территорияның оқшауланғанына және бір-бірімен байланысты еместігіне қарамастан, олар моңғол ақбөкенінің таралу аймағы үшін негізгі болып табылады.

Қорықты ресми қорғауды ол аумағында орналасқан провинция немесе аудан әкімшілігі жүзеге асырады, бұл ретте орталық басшылық оны ұстауға қаражат бөлмейді. «Шарга-Манхан» қорығын басқару провинция губернаторларында тиісті ынта-жігердің болмауына және жеткіліксіз қаржыландырылуына байланысты нашар жүзеге асырылады. Қазіргі уақытта қорықта тіпті өзінің басшылығы мен инспекторлардың тұрақты штаты жоқ.

Қалыптасқан жағдайға байланысты қоршаған орта және туризм министрлігі жанындағы ЕҚТА басқару бөлімі WWF-Моңғолиямен бірге 2019 жылғы 8 мамырында ақбөкенді қорғауды ұйымдастыруды талқылау үшін кеңес беру кездесуін ұйымдастырды. Кездесуге орталық үкімет пен жергілікті әкімшілік өкілдері, оның ішінде ЕҚТА басқармасы және қоршаған орта және туризм

департаментінің басшысы мен қызметкерлері, Ховд және Гоби-Алтай провинцияларының күзетілетін аумақтар әкімшіліктерінің өкілдері, сондай-ақ ғалымдар мен зерттеушілер қатысты.

Кездесуде талқыланатын негізгі тақырыптардың бірі қорықтың мәртебесін ұлттық паркке дейін көтерумүмкіндігі болды. Бұл тақырып және онымен байланысты мәселелер, негізінен, қоршаған орта және туризм министрлігі жанындағы ЕҚТА басқару жөніндегі бөлімге қатысты. «Шарга-Манхан» ұлттық паркіне қайта құрылған жағдайда оның жеке Басқармасы болады және ол орталық үкіметтен қаржыландыру алатын болады. Алайда ЕҚТА басқару бөлімінің өкілдері қазіргі уақытта қаржыландырудың жеткіліксіздігіне байланысты мұны жасау өте қиын болады деп мәлімдеді.

Кездесуге қатысушылар жергілікті тұрғындар арасынан көптеген мүдделі тұлғаларды тарту «Шарга-Манхан» қорығын қорғауды жақсартуға көмектеседі деп болжады. Ол үшін ақбөкенді сақтау жөніндегі бірлескен басқарма кеңесін құру қажет, ол жергілікті мүдделі тұлғаларды тартуға жауап береді, сондай-ақ Кеңестің құрылымы мен жарғысын әзірлеумен айналысатын жұмыс тобын құру қажет.

Ақбөкен күні 2019

2019 жылдың сәуір-маусымында Өзбекстанның, Қазақстан мен Ресейдің дала клубтарында, сондай-ақ Моңғолияда ақбөкен күні өтті. Мерекеге бір жыл емес, оның танымалдылығы өсуде. Биылғы жылы ұйымдастырушы отыздан астам дала клубтары болды, ал оған екі мыңнан астам адам қатысты!

Өзбекстандағы ақбөкен күні

Александра Букварёва Ақбөкенді сақтау альянсі bukvarevaa@gmail.com

Өзбекстанда ақбөкен күні мамыр айында өтті, оны төрт дала клубы ұйымдастырды. Мереке жазғы эстрадада өткен Жаслық кентінде алдын ала дайындала бастады. Фестиваль қарсаңында

бірнеше іс-шаралар өткізілді, мысалы, «Ақбөкен кубогы 2019» символикалық атауымен футбол чемпионаты, «Ақбөкендерге қалай көмектесе аламын» тақырыбында шығармалар байқауы,

Жаңалықтар (кеңейтім)

ашық сабақтар, онда әр түрлі сынып оқушылары ақбөкеннің ерекшеліктерімен таныстырған және «Не? Қайда? Қашан?» интеллектуальдық сайысы өтті. Нүкіс қаласында және Қарақалпақия кентінде осындай байқаулар өтті.

Ақбөкен күнінде шығармалар конкурсының қорытындысы шығарылды. Балалар «Дала ертегісі – 1 және 2» мультфильмдерін тамашалап, өз әсерлерімен бөлісті. Жаңа мүшелердің дала клубтарына кіруінің салтанатты рәсімі ерекше назар аударды. Барлық мерекелерде би және вокалдық нөмірлер көп болды, соңында балалар мұғалімдермен, ата-аналармен және барлық қонақтармен бірге «Ақбөкен әнұранын» орындады.

Ақбөкен күні, Мойнақ, Өзбекстан. SCA фотосы

Қазақстандағы ақбөкен күні

Мұхит Сүттібаев Қазақстанның биоәртүрлілікті сақтау қауымдастығы mukhit.suttibayev@acbk.kz

Қазақстанда «Ақбөкен күні» маусым айында өтті, оны ҚБСА (Қазақстан биоалуантүрлілікті сақтау ассоциациясы) ұйымдастырған мектеп жанындағы лагерьлер жұмысы шеңберінде он бір дала клубы өткізді. Іс-шара ашық сабақ түрінде өтті, онда балалар командаға бөлініп, әр түрлі пәндерден бір-бірімен сайысты. Биылғы жылы ақбөкен күнінің негізгі тақырыбы клуб мүшелерін алыстағы дала мекендеушілерінің түрлерін сипаттамалық ерекшеліктері бойынша анықтауға үйрету болды. Балалар ақбөкендер мен даланың басқа да мекендеушілері туралы білімдерін және олардың дала экожүйесінің өміріндегі рөлін көрсете отырып, түрлі конкурстарға үлкен ықыласпен қатысты. Сондай-ақ жануарлардың кейбір қызықты іс-әрекеттерін сипаттау мен түсіндіруге баса назар аударылды. Мысалы, балалар ақбөкеннің «шырақпен» секіруі не үшін қажет екенін анықтауға тырысты. Бұл тапсырманы

Ақбөкен күні, Бегімбет. АСВК фотосы

орындау үшін олар ақбөкенді өзіне тән қалыпта секіріп, плакаттағы жеке нүктелерді қосып, сурет салған, кейінірек салынған Басқа тапсырманы орындай отырып, балалар жануарларды олардың сұлбасы бойынша анықтауға үйренді. Жеке міндет жануарларды іздермен анықтауға тырысқан «жас ізші» үшін дайындалды.

Ресейдегі ақбөкен күні

Надежда Пюрвенова Ақбөкенді сақтау альянсі arylova@gmail.com

Ресейдегі ақбөкен күнін сәуір айының соңынан мамыр айының соңына дейін өткізіп, оған алты дала клубы қатысты. Әр клубта тойлаудың өз сценарийлері әзірленді, бірақ іс-шара құрылымы

бірыңғай – ақпараттық бөлім (дәріс, презентация, ақбөкен туралы бейне), интеллектуальдық-шығармашылық блок (экологиялық квест, викторина, конкурстар), музыкалық немесе

Жаңалықтар (кеңейтім)

спорттық бөлім, марапаттау рәсімі (дипломдар, грамоталар, сыйлықтар), шай ішу болды. Сонымен қатар, би флешмобтары да, веложарыстар да, театрлық шеру да болды. Табиғатты және әсіресе ақбөкенді сақтау тақырыбына арналған квесттер танымал болды және барлық клубтарда мерекенің бір бөлігі болды. Балалар өз таланттарын көрсетіп, жаңа нәрселерді білуге мүмкіндік алды. Биылғы жылы тәжірибелі клубтармен қатар мерекені ұйымдастыруға жақында құрылған Дала клубтары, мысалы, Лиман кентіндегі «Возрождение» дала клубы белсенді түрде қосылды.

Веложарыс, Лиман кенті. «Возрождение» клубының суреті

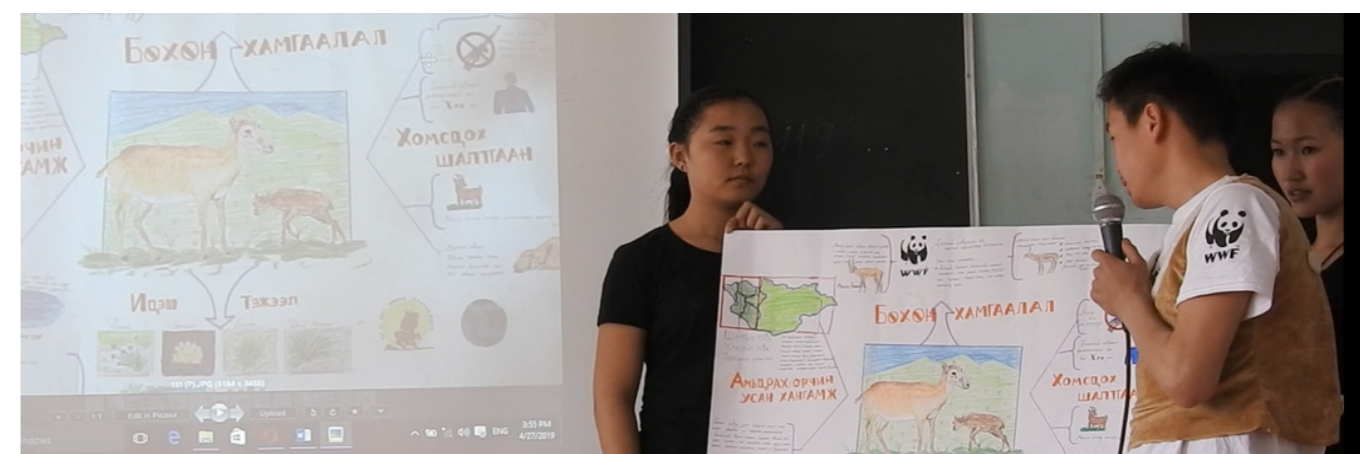
Моңғолиядағы ақбөкен күні

Буяна Чимеддорж WWF-Моңғолия chimeddorj@wwf.mn

WWF-Моңғолия сәуір айында дәстүрлі түрде ақбөкен күнін өткізеді. Осы жылы мереке Тугруг ауылында (Гоби-Алтай аймағы) 13 эко-клубынан Алтай-Саян экорегионының 100-ден астам мүшелерінің қатысуымен өтті. Мерекеді клуб мүшелері өткен жылдағы өз жұмыстары туралы айтып берді. Мысалы, 2018 жылы табиғи көздердің үстемділігін қорғау жөніндегі компаниялар, олар жабайы жануарлар, соның ішінде ақбөкендерді суару үшін қолданылады. Бұл Моңғолиядағы оқушылардың алғашқы бастамасы болды және WWF оны қуана қолдады. Балалар жергілікті

бақташыларды іс-шараларға қатыстыра алды, бұл табиғатты қорғау ісіндегі жолыңшабыттандырушы бастамасы болды.

Сондай-ақ, эко-клубтардың қатысушылары «пластикалық қаптамаларға жол жоқ» акциясы туралы айтып, басқа да іс-шаралармен қатар Моңғолияның қоршаған орта және туризм министрі жоғары бағасын алды. Моңғолияның эко-клуб мүшелері өздерінің жетістіктерімен мақтан тұтады және табиғат пен ақбөкенді қорғау жұмыстарын жалғастыруға ынталы.

Моңғолиядағы ақбөкен күнінде тақырыптық плакаттарды ұсыну. WWF-Моңғолия фотосы

Барлық елдерде ақбөкен Күндері салтанатты марапаттаумен аяқталды. Ең белсенді балалар мен командалар сыйлықтар, дипломдар, кітаптар және т.б. алды. 2019 ақбөкен күніне қатысушылардың барлығында көптеген көркем естеліктер қалды және келесі жылы ақбөкен күнін қалай атап өтуге болады деген ойлар пайда болды.

Жаңалықтар (кеңейтім)

3 800 моңғол ақбөкенін қолдау марафоны

Буяна Чимеддорж WWF-Моңғолия chimeddorj@wwf.mn

Кең жұртшылық пен қоғам қайраткерлерінің назарын ақбөкенді сақтау мәселесіне аудару үшін WWF-Моңғолия қызметкерлері мен Моңғол заң университетінің студенттері 2019 ж. 18 мамырында өткен халықаралық марафонға «Моңғолияда ғана кездесуге болатын моңғол ақбөкенін сайтайық» ұранымен қатысты.

«Біз моңғол ақбөкені үшін жүгіреміз және марафонға тек өз еркімен қатысамыз. Егер біз қазір бұл түрді қорғау мен сақтауға тиісті көңіл бөлмесек, оның популяциясы бар болғаны 3 800 дарақты құрайды, бізде мұны істеу мүмкін үшін басқа мүмкіндік болмауы мүмкін. Сондықтан біз барлық адамдарды «моңғол ақбөкеніне қосылу және құтқаруға» шақырамыз-деп, жүгіруге қатысатын моңғол студенттері айтты.

Бұл жануарды сақтау үшін моңғол ақбөкенін қорғау стратегиясын әзірлеу қажет, соның ішінде оның төлдеу орындарын қорғау, әр түрлі қауіп-қатерлерді, соның ішінде ауа-райы жағдайларына байланысты шараларды жасау қажет. Сонымен қатар, ғалымдар мен зерттеушілер

ақбөкендерді олардың тарихи таралу аймағында реинтродукциялау, сондай-ақ популяцияны оның шегінде қорғау осы түрдің толық жойылуын болдырмаудың бір тәсілі деп біледі.

Толығырақ ақпаратты мына жерден таба аласыз: <http://mongolia.panda.org/en/news/?uNewsID=348171>

Моңғол ақбөкендерін қолдауға марафондық жүгіру. WWF-Моңғолия суреті

“Дала бақылауы” жобасы басталды

Бабетт Фурье Ақбөкенді сақтау альянсы babette971@hotmail.com

2019 ж. ақбөкенді сақтау Альянсының кіші гранттар бағдарламасының қолдауымен «Даладағы бақылау» жобасы іске қосылды. Қорықшада жергілікті фаунаның, оның ішінде ақбөкеннің әр түрлі өкілдерінің мониторингі үшін жаңа фотоловушкалар орнатылды. Алынған бейне – және фотобейнелер негізінде ақбөкен бойынша Оқу материалдары әзірленеді, сондай-ақ осы түрдің таралуы мен тәртібі зерттеледі. Бұл жобаның негізгі міндеті-әр түрлі қауіп-қатерлерге, атап айтқанда, браконьерлікке қарсы күресу үшін ақбөкен туралы халықтың білімін арттыру болып табылады.

Фотоловушкалар көмегімен жиналған деректер қазіргі уақытта Лондон зоологиялық қоғамының InstantWild онлайн платформасына жүктелуде.

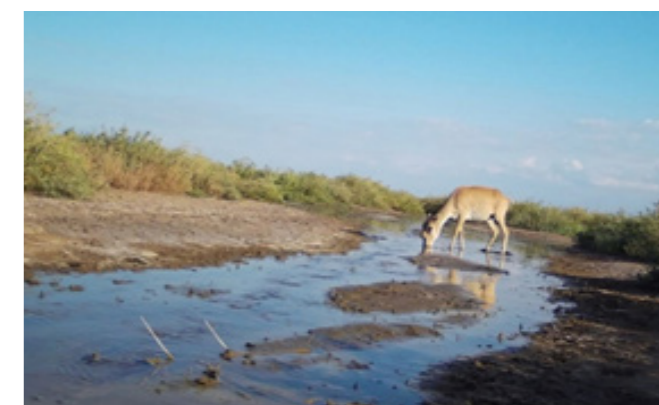

Владимир Калмыков пен Бабетт Фурье “Степной” қорықшасында артезиан құдықтарына бақылау үшін орнатылған жаңа фотоловушкаларды баптайды. Галина Қалмықованың суреті

Жаңалықтар (кеңейтім)

Екі ересек аналықтан және үш жас еркек-бір жастағы ақбөкендерден тұратын ақбөкендердің шағын тобы. Сурет “Степной” қорықшасында орнатылған фотоловушкамен жасалған.

Артезиан құдығынан су ішетін жалғыз ақбөкеннің ұрғашысы. Сурет “Степной” қорықшасында орнатылған фотоловушкамен жасалған.

Бұл бүкіл әлемдегі көптеген жабайы табиғат әуесқойлары фотоловушкалардан алынған материалды талдауға мүмкіндік береді. Алынған суреттер фотосуреттерде жануардың түрін, сондай-ақ саны мен жынысын анықтай алатын пайдаланушылар үшін қолжетімді. Сонымен қатар, жоба бетінде ақбөкенді сақтау Альянсының ресурстарына сілтеме жасалған, бұл халықтың хабардарлығын жақсартуға және түрді қорғауды күшейтуге мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта біздің негізгі міндетіміз артезиан құдықтарын әртүрлі жануарлармен пайдаланудың тәуліктік және маусымдық кестелерін зерделеу болып табылады, бұл ретте су ресурстарын уақыт бойынша пайдалануды бөлуге ерекше назар аударылады. Сонымен қатар, жан-жақты мониторинг бізге бақылаудың кейбір түрлерін, мысалы, дала мысығын тереңірек зерттеуге мүмкіндік береді деп үміттенеміз. Сондай-ақ, біз қорықшаның аумағындағы Қасқыр популяциясының мөлшерін анықтауға тырысамыз, оның жеке өкілдерін фотоловушкалардан суреттен көруге болады. Алынған мәліметтер фауналық құрамды жақсы анықтауға, сондай-ақ артезиан көздерінің төңірегіндегі киіктердің мінез-құлқына әртүрлі түрлердің әсерін зерттеуге көмектеседі. Алғашқы алынған суреттер кішкентай артезиан көздеріне жақын қасқыр мен түлкінің жеке дарақтарын, сондай-ақ әртүрлі көлемдегі ақбөкендердің топтарын тіркеді, бұл артезиан суының көлеміне сәйкес келеді.

Жануарлардан басқа фотоловушкалар камераға салынған температура датчигінің және аралықтармен суретке түсіру режимінің көмегімен маусымдық өзгерістерді белгілей отырып, қорықшаның өсімдіктері мен климатын бақылауға мүмкіндік береді. Климаттың өзгеруі жағдайында бұл ақбөкеннің таралуы мен қозғалуына әсер ететін экологиялық параметрлерді тіркеуге мүмкіндік береді.

Жоба аясында біз сондай-ақ қорықшаға жақын жерде тұратын жергілікті тұрғындарды ақбөкенді сақтауға тартуды жоспарлап отырмыз. Мәселен, 2019 жылдың қыркүйек айында жергілікті мектептердің бірі базасында ұйымдастырылған «Возрождение» дала клубының балалар тобы алғаш рет «Степной» қорықшасына барды. Оқушылар табиғат мекендейтін ортада ақбөкендерді бақылауға және қорықшада жүргізіліп жатқан ғылыми зерттеулер туралы көбірек білуге мүмкіндік алды. Сапар барысында балалар әртүрлі зерттеу құралдарымен танысып, ақбөкеннің және қасқыр мен түлкі сияқты жергілікті фаунаның басқа да өкілдерінің «дала» фотосуреттерін көрді. Бұл сапар балаларды зерттеуге тартуға және оларға ғылыми тәсілдерді пайдалана отырып, жануарлардың түрлі түрлерін өз бетінше бақылай алатынын көрсетуге бағытталған. Сондай-ақ балаларға артезиан құдығының айналасында жиналған ақбөкендердің үлкен тобын көру бақыты бұйырды.

Жаңалықтар (кеңейтім)

Артезиан құдығындағы кәдімгі түлкі. Сурет "Степной" қорықшасында орнатылған фотоловушкамен жасалған.

Бұл қасқыр, құдыққа жиі барып шөлін қандыру мақсатында бірнеше рет фотоловушкалардың объективтеріне түсті.

Дала Клубының 17 жасар мүшесі Маша Порохнина саяхат туралы әсерлерімен бөлісті: «Қорықшада бізді өте жақсы қабылдады. Мұндай жылы кездесу бізде директор мен қызметкерлер, сондай-ақ жалпы қорықша туралы жақсы әсер қалдырды. Тәттілермен шай ішкен соң, біз ақбөкенді бинокльмен бақылауға аттандық. Біз өте таңқалдық, олар өте жақын. Сонымен қатар бізге аспанда қалықтаған қыран мен басқа да құстарды көру бақыты бұйырды. Сапар бізге білімдерімізді кеңейтуге және қауіпті жануарлар түрлері туралы көптеген қызықты фактілерді білуге көмектесті. Сонымен қатар, біз үйге көптеген жағымды эмоциялар мен тамаша көңіл-күй әкелдік. Сапар барлығына ұнады!».

Жоба 2020 жылы да жалғасады, одан кейін оның нәтижелері жарияланады. Егер сіз зерттеуге қатысқыңыз келсе, InstantWild сайтында дала бақылаулары бар бетке кіріңіз (<https://instantwild.zsl.org/projects/stepnoi-surveillance>); зерттеулер бойынша кез келген сұрақтарға жауаптарды мына мекен-жай бойынша хабарлама жіберу арқылы ала аласыз: babette971@hotmail.com «Степной» қорықшасында ақбөкенді зерттеу оның барлық қызметкерлерінің, әсіресе директоры Владимир Калмыков пен білім беру бөлімінің меңгерушісі Галина Қалмықованың көмегінсіз мүмкін болмас еді. Ольга Воронцеваға білім беру сапарларын ұйымдастырғаны үшін ерекше алғыс білдіргім келеді.

"Степной" қорығы қызметкерлерінің және "Возрождение" клубының балаларының топтық суреті. Фото Ольга Воронцеванықы

Баспасөзден

Қазақстанда ақбөкен мүйізін Қытайға заңсыз әкету арнасы жабылды

Браконьерлік топтар қызметінің жолын кесу бойынша шараларды күшейту шеңберінде қыркүйек-қазан айларында Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздік комитеті (ҰҚК) Атырау, Ақтөбе, Батыс Қазақстан, Түркістан және Қызылорда облыстарының, Алматы және Шымкент аумақтарындағы ұйымдасқан қылмыстық топтың жолын кесу бойынша жедел-тергеу іс-шараларын жүргізді, ұзақ уақыт бойы ақбөкенді заңсыз атып оның мүйіздерін контрабандалық жолмен Қытайға тасымалдау және шығару үшін заңсыз атып алып жүзеге асыратын. Нәтижесінде Алматы облысында ҰҚК қызметкерлері 3000-нан кем емес (!) ақбөкендерді жойған банданы ұстады. Қылмыстық топтың 18 мүшесі (Қазақстанның барлық азаматтары) ұсталынды, олардың тінту барысында 1 тонна 118 килограмм ақбөкен мүйізі алынды. Мамандардың есептеулері бойынша ҰҚТ-ның заңсыз қызметінен мемлекетке келтірілген залал 5 млрд. 664,6 млн. теңгені (14 млн. АҚШ долларынан көп). Тоғыз қылмыскер қамауға алынды. Іс ҚР ҚК-нің «ұйымдасқан қылмыстық топқа қатысу» және «сирек кездесетін және құрып кету қаупі төнген, сондай-ақ пайдалануға тыйым салынған өсімдіктер мен жануарлар түрлерін, олардың бөліктерін немесе дериваттарын заңсыз пайдалану» баптары бойынша тіркелген.

Украина Қытайға өз ақбөкендерін экспорттайтын болады

Херсонщинде (Украина) Камыш ауылының жанында, қытайлық "Шичжень Танфармасы" фирмасы ақбөкендерді өсіру үшін 7 жылға 97 гектар жерді жалға алды. 10 миллион гривен үшін (43 383 АҚШ доллары) ақбөкендерді өсіру үшін вольер салынды. 2018 жылы олар "Аскания-Нова" қорығынан 23 ақбөкен сатып алды. Көктемде аналықтары төл беріп, басы 34 басқа дейін өсті. Көп ұзамай Украинада ақбөкендердің жеке питомнигі "Аскания-Нова" тағы 70 жануарлармен толықты, онда оларды тамақтандырып, адамдардан қорықпауға үйретті. Қытайлықтар осы жас ақбөкендер үшін 1 миллион гривенден (4 338 АҚШ доллары) артық төледі. "Аскания-нова" қорығының директоры Виктор Гавриленконың айтуынша, бұл ақша жанар-жағар май, техникаға қосалқы бөлшектер және жануарларға арналған қысқа жем-шөп сатып алуға жұмсалады.

Фото Kazakhstan Today

ҚР Экология министрлігінің мәліметінше, 2019 жылдың басынан бері заңсыз аң аулағаны үшін 6000 адам ұсталды. Бірақ түрмеге олардың 48-і ғана отырды. Қалғандары миллиондаған айыппұлмен құтылды. Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев ақбөкенді заңсыз атуды тоқтатуды тапсырды: «браконьерлер ақбөкендерді аулауды жалғастыруда – біздің табиғат игілігіміз. Олар заңға сәйкес қатаң жазаға тартылуы тиіс. Құқық қорғау органдары заңсыз кәсіпшіліктің аяқталуын тоқтатуы тиіс».

Толығырақ https://www.kt.kz/rus/ecology/zaderzhano_18_chlenov_opg_zanimavsheysya_otstrelom_saygi_dlya_1377890560.html және <https://www.ktk.kz/ru/news/video/2019/10/28/132761/>

Компания ҚХР-ға ақбөкендердің терісі мен мүйіздерін, ал болашақта тірі тұяқтыларды да экспорттауды жоспарлап отыр. Қытай медицинасында басқа ингредиенттермен бірге ақбөкен мүйіздерін әр түрлі ондаған түрлі ауруларды емдеу үшін пайдалануға болады деп саналады.

Украина мен Қытай Ветеринарлық сертификат туралы Меморандумға қол қойды, ол Украинадан Қытайға ақбөкен экспортын жария етуге мүмкіндік береді. Мұндай ақпаратты Украина Мемқызметбасқармасы сайтында жариялады.

Толығырақ http://kherson-news.info/main-news/kitaikaia-ferma-po-razvedeniю-saigakov-popolnilas-novymi-jivotnymi/?fbclid=IwAR20_F1dyJwSNB7eFtWFrLJYtXnwjcu9yiEF71iSGZP-CO3-az2AffWiNE8A және https://www.dialog.ua/business/193121_1572026409

Мақалалар

2019 жылғы әуе есебі Қазақстанда ақбөкеннің барлық популяциялары санының өсуін көрсетті

Штеффен Цутер Қазақстан биоалуантүрлілікті сақтау ассоциациясы steffen.zuther@acbk.kz

Қазақстанда жыл сайын өткізілетін ақбөкен авиа-есепі барлық популяциялар үшін санының жоғары өсу қарқынының сақталуын көрсетті, бұл түрдің санының Тарихи деңгейіне дейін қалпына келуіне үміт береді. Батыс Қазақстандағы ақбөкеннің Орал популяциясы ең ірі болып табылады, оның саны 217 000 дараққа бағаланды (өткен жылмен салыстырғанда 60,7%-ға өсті). Бетпақдала популяциясы 2015 жылы жануарлардың жаппай өлуінен кейін қалпына келуде және қазіргі уақытта 109 000 дараққа бағаланады (42,7%-ға өсті). Сондай-ақ, Үстірт популяциясының өмір сүруіне үміт қалады, ол өткен жылдан бастап 59,5%-ға артып, 5 900 басқа жетті.

Қазақстан экология, геология және табиғи ресурстар министрлігі Орман шаруашылығы және жануарлар дүниесі комитетінің тапсырысы бойынша «Охотзоопром» мемлекеттік кәсіпорны 2019 жылдың 20 сәуірі мен 4 мамыры аралығында есепті жүргізді. Жұмыстарды жүргізуге жауапты ұйым Қазақстандық биоалуантүрлілікті сақтау қауымдастығы болды. Кеш бастауына байланысты үш команда Eurocopter EC-145 тікұшағынан ақбөкендерді санағанда, 200 ұшу сағаты бөлінген есепті уақытында аяқтау үшін бір уақытта жұмыс

Орал популяциясындағы ақбөкендердің тікұшақтан жасалған суреті. Ол көзбен есептеу арқылы нақты бағалауға қол жеткізу үшін қиындықтарды көрсетеді.

істеуге мәжбүр болды. Жұмыс басталар алдында үш топтың барлық қатысушылары үшін тренинг өткізілді, ол есепке алу жолағының маркерлерін пайдалануға үйретті. Күн сайын жұмыс жоспарын талқылау үшін кездесулер өткізілді.

Есепке алудың кеш басталуына байланысты, әсіресе Батыс Қазақстанда белгілі бір қиындықтар туындады. Өйткені, мамыр айында төлдеу кезеңі жақындап, ақбөкендер ірі топтарға жиналады және есеп жүргізу кезінде бұл процесс басталды. Кейбір жинақтар соншалықты үлкен болғаны, бұл жануарларды визуалды есептеу мүмкін емес еді. Бұл жағдайда деректерді қайта тексеруге немесе жануарларды қайта санауға, егер топ мөлшері белгілі бір мөлшерден асып кетсе, жасалған стандартты суреттер арқылы болады. Сонымен қатар, кейбір ақбөкендер Ресей аумағына өтіп кетті, соның нәтижесінде Орал популяциясындағы дарақтардың қорытынды Саны іс жүзінде салыстырғанда төмен болуы мүмкін. Алайда инспекторлардың мәліметтері бойынша, есепке алу басталған кезде Қазақстаннан Ресейге кеткен ақбөкендердің саны көп болған жоқ.

Орал популяциясының тез өсуін бірнеше себептермен түсіндіруге болады. Біріншіден, жануарлардың осындай үлкен санын дәл есептеу өте қиын. Екіншіден, 2018 жылғы фотосуреттер сапасы айтарлықтай төмен болды, бұл, әрине, есептеу дәлдігіне әсер етті, ал 2019 жылғы зерттеулер жоғарыда аталған қиындықтарға қарамастан, үздік және жоғары нәтижелер берді. Сонымен қатар, өткен жылы ақбөкендердің көп саны Ресей аумағына өтіп кетуі мүмкін. Ақырында, ақбөкен биологиясы, негізінен, бұл жануарға қоршаған ортаның қолайлы жағдайында және қауіп-қатермен күрестің тиісті деңгейінде қарқынды көбеюіне мүмкіндік береді.

Бұл Үстірт популяциясына да қатысты. Алайда, популяцияны бағалаудағы дәлдік соншалықты үлкен емес, өйткені кейбір жинақтар түрден елеусіз болуы мүмкін, ал басқалары, керісінше, бірнеше рет саналды, бұл жылдан жылға санның бағасының ауытқуына әкелуі мүмкін. Соған қарамастан,

Мақалалар (кеңейтім)

популяция өсіп келе жатқаны анық, бұл тиісті аумақта түрді қорғауды күшейтудің нәтижесі болуы мүмкін. Жерден де, ауадан да бақылау екі популяцияда да қалыпты өсімін молайту үшін еркектердің жеткілікті саны бар екенін көрсетті.

Дейтұрғанмен Бетпақдала популяциясы өткен жылдары тіркелгендерге ұқсас әдеттегі қарқынмен ұлғаюда. Жануарлар жаппай өлгеннен кейін бұл популяция жыл сайын 40%-дан астам көбейеді, бұл оның толық қалпына келуіне үміттенуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, инспекторлар негізгі популяциядан шығысқа қарай оқшауланған ақбөкендердің тағы бір тобы туралы хабарлады. Демек, әуе есебі нәтижесінде алынған қолда бар цифрларға біз жерден тіркелген шамамен 2 500 ақбөкенді қоса аламыз.

Бетпақдала популяциясының есебін жүргізген командалардың бірі. Фото Альберт Салемгареевтікі

Моңғол ақбөкенінің популяциясын бағалау бойынша жаңартылған деректер

Б. Чимеддорж¹, Б. Гантулга¹, А. Е. Файн², Е. Энхтувшин², Б. Бувейбатар²

¹WWF-Моңғолия, ²WCS-Моңғолия

Автор-тілші: **Буяна Чимеддорж** chimeddorj@wwf.mn

Кіріспе және әдістер

Моңғол ақбөкені (*Saiga tatarica mongolica* немесе *Saiga borealis*) МСОП Қызыл тізімінде «қауіп» мәртебесі бар Батыс Моңғолияның эндемигі болып табылады. Моңғол ақбөкенінің негізгі қауіп-қатері заңсыз аң аулау, қатал климаттық жағдайлар, мекендеу орындарының азып-тозуы және аурулар болып табылады. Моңғол ақбөкенінің таралу динамикасына экологиялық және антропогендік факторлардың әсерін түсіну бұл түрді қорғау шараларын жоспарлаудағы негізгі шарт болып табылады.

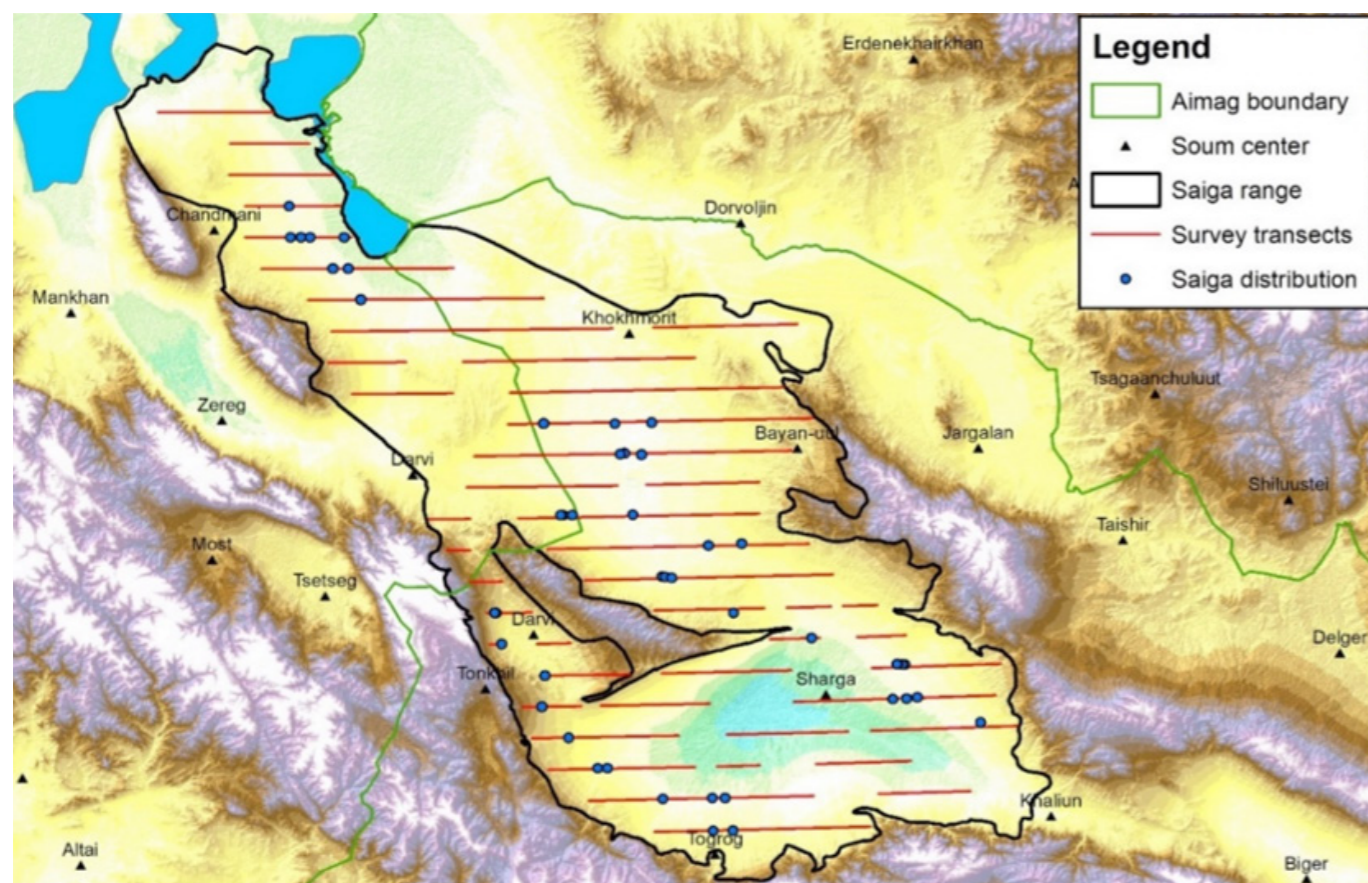
2018 ж. 3-10 желтоқсан аралығында біз Батыс Моңғолиядағы трансектілерде ақбөкендердің санын жердегі есепке алдық. Барлығы 45 желілік трансект тексерілді, онда зерттеушілердің 4 тобы бір уақытта ені 10 км жолақта есеп жүргізді (сурет. 1). Маршруттардың ұзындығы 5-тен 99 км-ге дейін созылды, ал жалпы ұзындығы 1 887 км құрады, зерттелген аумақтың аумағы 29012 шаршы шақырымды құрады. Зерттеу

топтарының құрамына WCS және WWF-Моңғолия биологтары, сондай-ақ Гоби-Алтай және Ховд провинцияларының инспекторлары мен қорықшылары кірді.

Шартты белгілер: аймаға шекарасы, сомонның әкімшілік орталығы, ақбөкен ареалы, трансектілер, ақбөкеннің таралуы

Деректерді талдау Distance 7.2 бағдарламасын пайдалану арқылы зерттелетін түр популяциясының тығыздығы мен санын анықтау үшін жүргізілді (Thomas et al. 2010). Жануарларды табу моделін неғұрлым тиімді пайдалану үшін алдын ала талдау жүргізілді, оның мақсаты интервалдарды бөлу және топтастыру мүмкіндіктерін зерттеу болды. Buckland et al (2001) пікірі бойынша, анықтау функциясы түзету жағдайларының әр түрлі комбинацияларымен басқа негізгі функцияларды жиынтықтау кезінде тиімді болады. Жол берулердегі бұзушылықтарды анықтау үшін деректер гистограммасы мен тиімділікке арналған тест сапасы пайдаланылды.

Мақалалар (кеңейтім)

1-сурет. Батыс Моңғолияда 2018 жылғы 2-8 Желтоқсанда жүргізілген трансектілерде есепке алу кезінде белгіленген ақбөкен топтарын бөлу. Шартты белгілер: аймаға шекарасы, сомонның әкімшілік орталығы, ақбөкен аралы, трансектілер, ақбөкеннің таралуы.

Модельдерді таңдауда Акайке ақпараттық критерийі шағын өлшемді таңдау үшін пайдаланылды.

Нәтижелер мен қорытындылар

Зерттеу барысында 50 ақбөкен тобы мен 886 жеке дарақ табылды. Топтың орташа шамасы (\pm стандартты ауытқу) $17,72 \pm 20,65$ дананы (таңдау ауқымы = 1-113) құрады. Бақылау кезінде бірде-бір ауру немесе өлі жануар табылған жоқ. Бақылау деректері 1 100 м қашықтықтағы топтарға бөлініп, түпкілікті модель құру үшін бірдей өлшемдегі алты аралыққа орналастырылды (сурет. 2). Нәтижесінде алынған анықтау ықтималдығын бағалау $0,45$ (95% CI $0,30-0,66$) $496,04$ m (95% CI $355,02-734,45$ m) жолағының тиісті тиімді енінде құрады.

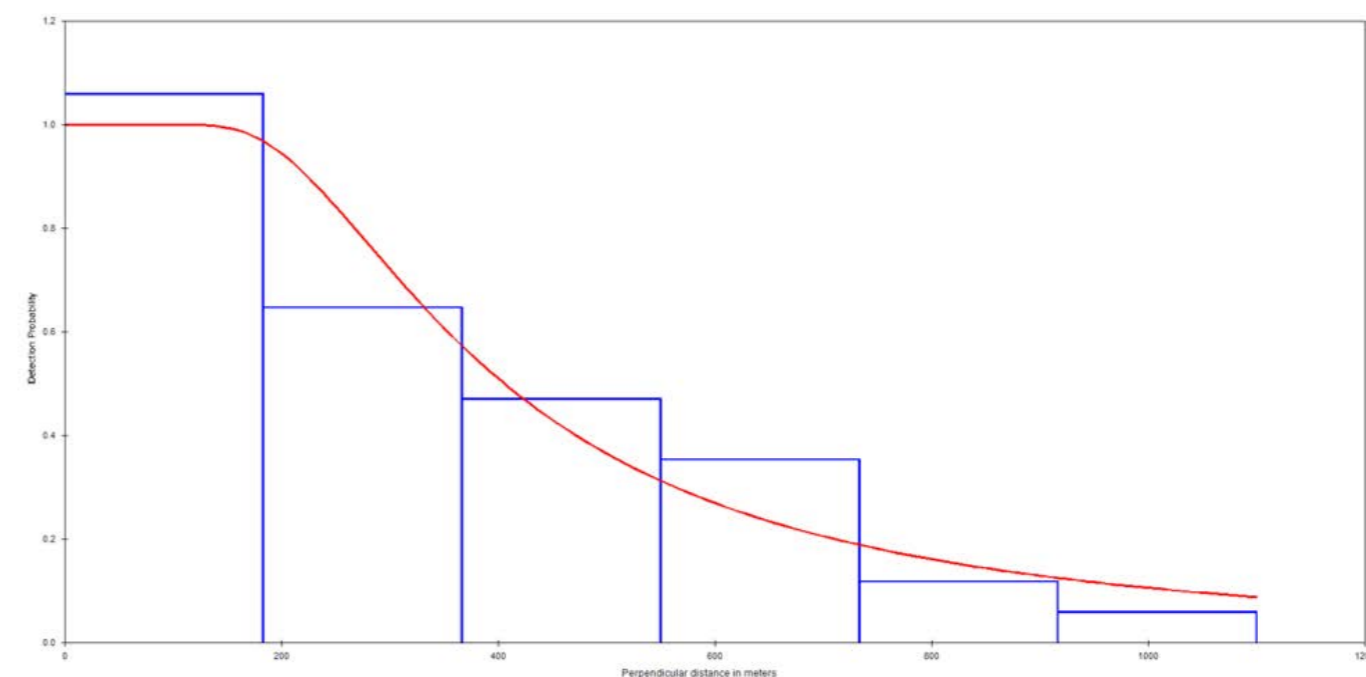
Ауданы $29\,000$ км² шамасында аумақта табылған ақбөкен популяциясының тығыздығы $0,22$ құрады (орташа квадраттық қате = $0,06$), 2018

жылдың желтоқсанында табылған ақбөкендердің жалпы саны $6\,411$ (95% CI $3\,689-11\,142$ ақбөкен, вариация коэффициенті = $28,46\%$). Тығыздықты бағалаудағы қателіктер табу ықтималдығын ($37,8\%$), топ мөлшерін ($31,5\%$) және кездесулерді ($30,7\%$) бағалауға тең.

2018 жылдың сәуір айында жүргізілген соңғы зерттеу мәліметтерімен салыстырғанда ($5\,142$ дана, Pruvot et al., рецензияланады). 2018/2019 ж. қысы өткен жазғы құрғақшылықтан туындаған азықтың жетіспеуінен моңғол ақбөкені үшін өте қатал болады деп күтілуде. Сондықтан, ақбөкен популяциясы қиын қысқы жағдайлардың жануарлардың көбеюіне әсерін анықтау үшін, мониторингінің келесі раундын өткізу керек.

Зерттеуге ішінара қаржылық қолдау жануарларды қолдау бойынша Моррис қоры көрсетті (Morris Animal Foundation).

Мақалалар (кеңейтім)

2-сурет. 2018 жылдың желтоқсан айында жүргізілген бақылау нәтижелерін талдау үшін бейімделген анықтау ықтималдығы.

Сингапурдағы ақбөкен мүйіздерін тұтынушылардың сипаттамасы, мотивациясы және сатып алу тәртібі

Хантер Даути¹, Диого Вериссимо^{1,2}, Регина Чунь Ки Тань³, Дженис Сер Хуай Лис³, Роман Л. Карраско⁴, Катрин Оливере⁵, Э. Дж. Милнер-Гулланд¹

¹Оксфорд университеті, Зоология бөлімі; ²Табиғатты қорғау зерттеулер институты, Сан-Диего хайуанаттар бағы; ³Азиялық қоршаған ортаны қорғау мектебі, Сингапурдың Наньяндық технологиялық университеті; ⁴Сингапур Ұлттық университеті, биология ғылымдарының бөлімі; ⁵Лондон гигиена және тропикалық медицина мектебі, Қоғамдық денсаулық және саясат факультеті

Автор-тілші: Хантер Даути hunter.doughty@zoo.ox.ac.uk

Кіріспе

Ақбөкен мүйізі дәстүрлі қытай медицинасында (ДҚМ) кеңінен қолданылады, ең бастысы, температураны төмендету және «ыстық» деп аталатын емдеу үшін (ДҚМ-да бұл ауру мұрын мен тамақтың ауруына байланысты диагностикаланады).

Жалпы мойындау бойынша, Сингапур қазіргі уақытта ақбөкен мүйізінің басты тұтынушысы болып табылады (СИТЕС-2018). Ақбөкен мүйізі

нарықта «лин-ян» (羚羊) (сурет 1) немесе антилопаның мүйізі ретінде танымал. Кейде «мүйіз saiga tataricae» (*Cornu Saiga tataricae*) дәрілік препараттардың ингредиенттерінің бірі ретінде көрінеді (сурет 2). Кең таралған балама-арпа суы, хризантем шай, ырғай және ешкі мүйіздерінен жасалған препараттар.

2017 ж. маусым-шілде айларында біз Сингапурда тұратын $2\,294$ қытайлыққа осы елде ақбөкен мүйіздерін пайдаланудың ауқымы мен себептерін, сондай-ақ оларды пайдалану үрдістерін бағалау

Мақалалар (кеңейтім)

1-сурет. Сингапурдағы ДҚМ дүкенінде ақбөкен мүйізі ретінде ұсынылған жоңқалар. Фото Хантер Даутидықы

үшін сауалнама жүргіздік.

Әдістері

Сингапурда тұратын қытайлықтар өнімнің негізгі тұтынушылары, Сингапурда дәстүрлі немесе баламалы медицинаны ұсынатын (Lim et al. 2005), сондықтан олар біздің зерттеулерде мақсатты топқа айналды. Сауалнама қытайлықтармен тығыз қоныстанған белгілі бір жоспарлау аудандарында жүргізілді (Үкімет қаланы-мемлекетті бөлісті). Сауалнамалар халықтың неғұрлым кең әлеуметтік-экономикалық жағдайын қамту үшін ұйымдастырылды. Олар сондай-ақ аптаның әр күндері және тәуліктің әр уақытында өткізілді. Барлық респонденттер 18 жастан жас емес еді, бұл ретте біз гендерлік тепе-теңдікті сақтауға және барлық әлеуметтік-экономикалық топтарды қамтуға тырыстық. Барлық зерттеушілер Наньян технологиялық университетінің танымал нысанды жейделерін киген.

Біз қойған сұрақтарымыз бейтарап сипатқа ие болды, әлеуметтік түсініктерді қоса алғанда, (мысалы, интервьюер сұралушыны оған қажетті жауап беруге әдейі термелеген кезде, бұл жағдайда ақбөкен мүйіздерін көбейте немесе азайта пайдалану). Біз сауалнамамыздың мақсатын респонденттердің ақбөкен, ДҚМ немесе қоршаған ортаны қорғау туралы сөз айтпастан, жоғары

температура мен ыстық емдеу әдістеріне қатысты қалауын анықтау ниетімен түсіндірдік. Сұрақтар тізімі шешім ағашы түрінде құрылымдалды, онда респонденттер алдымен жалпы сұрақтарға жауап берді, ал одан кейінгі сұрақтарға жауаптарды тек осы сұрақтарға қатысы бар адамдар ғана берді. Сұрақтар белгілі бір сұраққа жауап беру үшін ең мұқият түрде тұжырымдалды.

Статистикалық талдау қорытынды мәннің айырмашылықтарын қолдана отырып, жалпыланған сызықтық регрессиялардың модельдік орташалануы болды, пропорциялардың теңдігін қамтамасыз ету үшін екі үлгі бойынша z-тестілер, ал x2 Пирсон критерийі – тәуелсіздікті қамтамасыз ету үшін қолданылды.

Бұл зерттеу Сингапурдағы Наньян технологиялық университеті мен Ұлыбританиядағы Оксфорд университеті жанындағы Этика жөніндегі комитеттерден қолдау тапты.

Нәтижелері

Жалпы алғанда 438 (19%) респондент ыстық емдеуде және/немесе температураны төмендету үшін өздерінде және/немесе басқа адамдарда олар көбінесе ақбөкен мүйіздерін қолданғанын хабарлады. Сонымен қатар, ақбөкен мүйізін сатып

2-сурет. Сингапурда ДҚМ дүкенінде сатылатын ақбөкен мүйіздерінен жасалған таблеткалар ("Cornu Saigae Tataricae" деп аталатын). Фото Хантер Даутидықы

Мақалалар (кеңейтім)

алатын адамдардың 47%-ы басқа адамдарға сатып алатындығын мәлімдеді.

Кім пайдаланады

Ақбөкен мүйіздерін тұтынушылардың негізгі бөлігін буддизмді немесе даосизмді ұстанатын 36-59 жастағы адамдар құрайды. Ақбөкен мүйіздерін пайдаланатын 36 жастан кіші адамдар айтарлықтай аз болды. Біздің статистикалық моделіміздің басты міндеті ақбөкен мүйіздерін тұтынушылардың білім деңгейін анықтау болды, бірақ мүйіздердің пайда болу және тұтыну деңгейі арасындағы байланыс шамалы болды. Сонымен қатар, біз ақбөкен мүйіздерін тұтыну деңгейінің тұтынушылардың әл-ауқатына тәуелділігін анықтай алмадық, алайда тұтынушылардың басым көпшілігі әлеуметтік-экологиялық жағдайы нашар аудандарда өмір сүрді. Осылайша, бұл аспектіні терең зерттеу қажет.

Басқа адамдар үшін кім сатып алады

Басқа адамдарға ақбөкен мүйізін сатып алғандардың басым көпшілігі әйелдер болды. Жас және конфессиялық құрамы бойынша осы топтың респонденттерінің негізгі бөлігі Орта жас тобындағы буддистер мен даосистерге жатады

Қандай өнім тұтынылады

Ақбөкен мүйіздері тұтас мүйіз, мүйізден жасалған жоңқалар, дайын сусындар немесе таблетка түрінде сатылады (сурет 1-4). Ақбөкен мүйіздерінен жасалған сусын – өзіндік «салқындатқыш микстура» – бұл қолдануға дайын субстанция (жиі салқындатылған түрде қолданылатын), ақбөкен мүйіздерін қабылдаудың ең заманауи әдісі, ол мүйіздерді өз қолдануына алатын адамдардың 54%-ын пайдаланады. Салқындатқыш микстураны тұтынушылар арасында ерлер басым болды. Ақбөкен мүйіздерінен жасалған жоңқалар өнімнің дәстүрлі түрі болып табылады және үйде дайындалуды талап етеді. Оған өз қажеттіліктері үшін ақбөкен мүйіздерін сатып алатын респонденттердің 33% артықшылық береді, олардың басым бөлігін әйелдер мен орта жастағы адамдар ұсынған.

Неге тұтынылады

Ақбөкен мүйізін Жеке пайдалану үшін сатып алатындардың 42%-ы «олар көмектеседі», 29%-ы

3-сурет. Сингапурдағы ДҚМ дүкендерінің бірінде Заттаңбаға сәйкес ақбөкеннің мүйізі бар дайын сусынды сату. Фото Хантер Даутидықы

«маған оларды ұсынды» деп жауап берді. Бұл екі себеп басқаларға қарағанда жиі аталынды. Екінші топтағы респонденттер кім ұсынды сұрағына көп жағдайда «отбасы» (56%) немесе «ДҚМ дүкенінен сатушы» (23%) деп жауап берді.

Қайда сатып алынады

ДҚМ тауарларын сататын отбасылық дүкендер (46%) және ДҚМ сауда желілерінде (43%) мүйізді өз қажеттіліктері үшін сатып алатындар жиі кездеседі. Ерекше атап өту керек, респонденттердің бірде-бірі ақбөкен мүйіздерін интернет арқылы сатып алмаған, және тек 12 адам ғана интернет арқылы жоғары температура мен ыстықпен күресу үшін қандай да бір құралдарды сатып алғанын айтты.

Ақбөкендерді қалай қабылдайды

Ақбөкен мүйіздерін тұтынушылар ақбөкен мүйіздерін қолданбағандарға қарағанда, табиғатта кең тараған деп көп жауап берді.

Негізгі бақылау

- Сұралғандардың 19%-ы ақбөкен мүйіздерін өзіне немесе басқа адамдарға температураны төмендету немесе ыстықпен күресу үшін басқа құралдардан жиі қолданатынын мәлімдеген.

Мақалалар (кеңейтім)

- Ақбөкен мүйіздерін тұтынушылардың басым көпшілігі 36-дан 59-ға дейінгі жаста болды және будда немесе даос дінін ұстанды.
- Ақбөкен мүйіздерін өз қажеттіліктері үшін пайдаланатын адамдардың 47%-ы сондай-ақ, оларды басқалары үшін сатып алады.
- 35-59 жастағы әйелдер басқа біреулер үшін ақбөкен мүйіздерін жиі сатып алады.
- «Салқындатқыш микстура» ақбөкен мүйіздерінің негізінде осы жануардың мүйіздерінен жасалған өнімнің ең танымал түрі болып табылады.
- Ақбөкен мүйіздерін тұтынушылар көбінесе ақбөкен мүйіздерін қолданбағандарға қарағанда, табиғатта кең таралған деп жауап берді.

Тәжірибелік қорытындылар

Ақбөкен мүйіздерін тұтынушылардың басым көпшілігі буддистік немесе даос көзқарастарын ұстанатын Сингапурдың қытай халқының арасында тіркелген, бірақ ақбөкен мүйізін халықтың барлық топтары пайдаланады. Зерттеу барысында біз респонденттерден қандай құралдарды жиі қолданатынын анықтадық және сауалнамаға қатысқандардың 19%-ы ақбөкен мүйіздерін жиі қолданатынын айтты, бірақ ақбөкен мүйіздерін тұтынушылардың жалпы пайызы (көбінесе қолданатындарды қосқанда), ең алдымен, көбірек. Сингапурдың барлық қытай халқы үшін шамамен бірдей пропорция дұрыс болуы мүмкін, ол 2,9 миллион адамды құрайды

4-сурет. Сингапурдағы ДҚМ дүкенінде ақбөкен мүйіздерін сату. Фото Хантер Даути

(Сингапурлық статистика бөлімі, 2017 ж.). Сондай-ақ, ақбөкен мүйіздерін Сингапурдың азаматы емес қытайлықтар және сингапурлық қытайлар еместер пайдаланады. Бұл көрсеткіштерді жыл сайын пайдаланылатын мүйіздердің санына аудару өте қиын, өйткені әрбір дәрілік дозадағы зат саны белгісіз. Мүмкін, бұл айтарлықтай емес, бірақ препараттың түріне және оны ұсынатын дүкенге байланысты әртүрлі, өйткені әрбір дүкен өзі осы құралдарды жасайды. Нарықта ақбөкен өнімдері ретінде ұсынылған кейбір өнімдерде ақбөкен мүйіздері жоқ, алайда нарықта қандай өнімдер бар екені белгісіз. Анық бір нәрсе: ақбөкен мүйізі Сингапурда кеңінен қолданылады және бұл фактіні елемеге болмайды.

Мақаланың толық мәтіні: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0222038> қол жетімді.

Мақалалар (кеңейтім)

Солтүстік-Батыс Прикаспийдің аумағында ақбөкен санын бағалау үшін ұшқышсыздарды пайдалану

Д. В. Добрынин¹, О. В. Сухова¹

¹М. В. Ломоносов атындағы ММУ теңіз зерттеу орталығы, ²Пермь мемлекеттік ұлттық зерттеу университетінің жаратылыстану-ғылыми институты

Автор-тілші: Дмитрий Добрынин ddobrynin@yandex.ru

Zala 421-16E ұшқышсыз ұшу аппаратынан (ҰҰА) түсіруімен материалдары бойынша ақбөкендердің санын бағалау 2019 жылдың маусым айының екінші жартысында «Черные Земли» қорығында, «Меклетинский» (Қалмақия Республикасы) және «Степной» (Астрахан облысы) қорықтарында жүргізілді. Бұған дейін биоалуантүрлілікті сақтау бойынша Ресейдің WWF бағдарламасы аясында «Степной» қорықшасының аумағында 2018 жылдың қыркүйегінде және 2019 жылдың қаңтарында өткізілген әдістеменің негізгі элементтерін өңдеу кезеңі болды. ҰҰА-дан түсіру технологияларының жарамдылығын бағалау бойынша эксперименттер ақбөкендерді табу және олардың жыныстық-жастық тиістілігін бағалау мүмкіндігін көрсетті. Санның бағалаудағы қателерді азайту үшін түсіру галстарының құрылымын құру және маневр жасау принциптері әзірленді. Жерде де, ауада да техникалық құралдардың болуы жағдайында ақбөкендердің мінез-құлқына талдау жүргізілді. Осы эксперименттердің қорытындысы бойынша ұшу аппаратының типі таңдалып алынды және аэрофото – және видеорежимдердегі ұл-

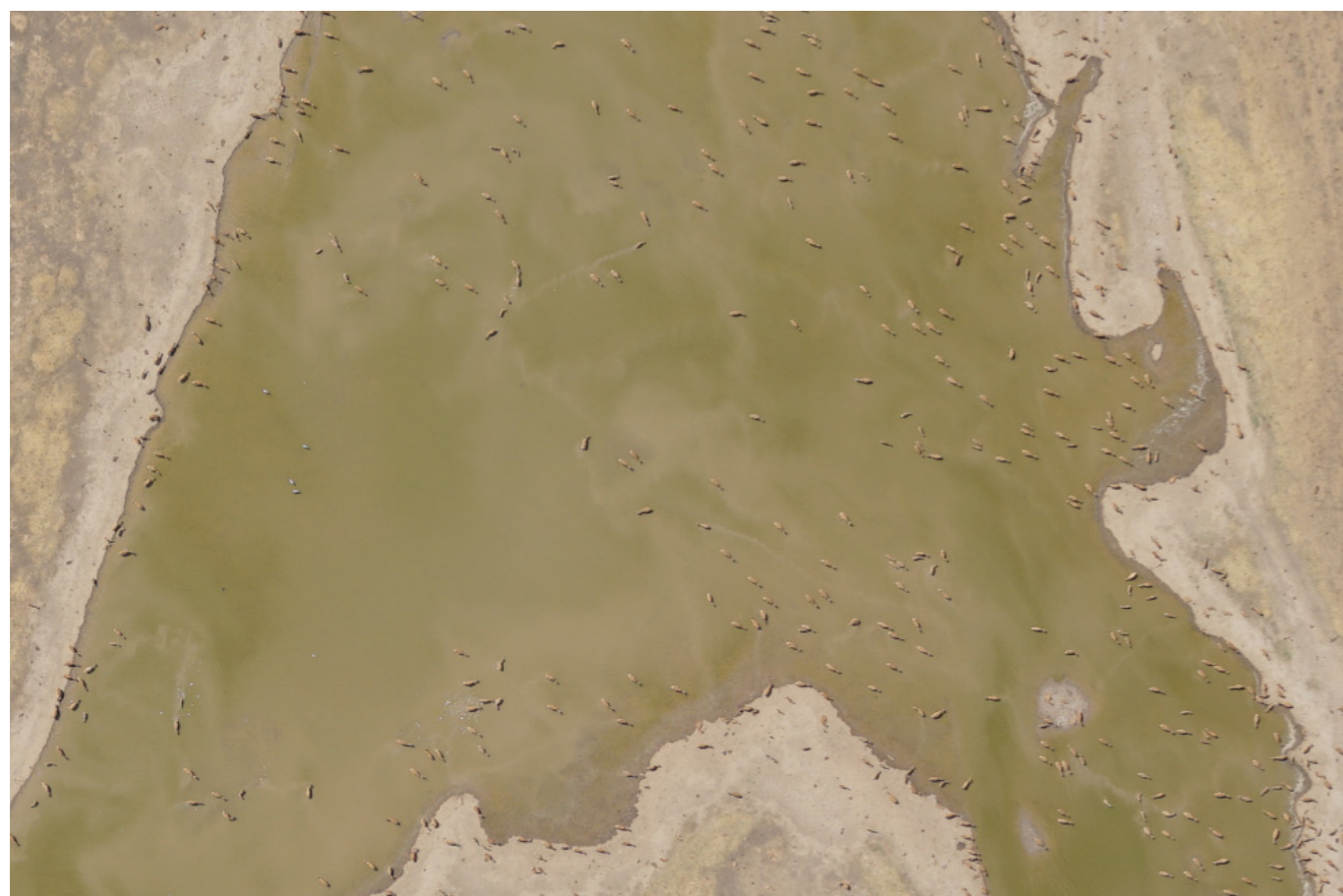
кен алаңдарда ақбөкендерді кеңістіктікте таралуы туралы мәліметтерді жедел алуға мүмкіндік беретін пайдалы жүктеме жобаланды. Нәтижесінде видеомониторинг және фотофиксация технологиясы әзірленді, ол жаппай жиналатын жерлерде де, жануарлардың тығыздығы төмен учаскелерде де санын бағалауды жүргізуге мүмкіндік береді.

Ақбөкен санын бағалау бойынша ақпарат жинау барысында түсірілім ұшуының жалпы ұзындығы 1300 шақырымды құрады. Сандық аэрофототүсірілім жүргізу арқылы, суаттарда ақбөкендердің шоғырлану учаскелері зерттелді: артезиан ұңғымаларының төгілуінен пайда болатын «көлдерде», сортаңды депрессияларда – сағаларда, ирригациялық арнаға жанасатын аймақта. Қалған аумақтар видеомониторинг және іріктеп аэрофототүсірілім маршруттарының желісімен жабылған. Түсірілімдерді жүргізу кезінде жануарларға, көп жиналған жерлерде (бірнеше мың дарақ) шулы әсерді азайтуға ерекше назар аударылды. Ол үшін 500, 400 және 350 метр эшелондарда ұшулар сериясы өткізілді. Ұшу барысында жердегі паналаудан шыққан жануарлардың мазасыздық деңгейін сараптамалық көзбен шолып бақылаумен толықтырылған, аппараттың бортынан ақбөкендердің мазасыздық белгілерінің бейнемониторингі жүргізілді. Сынаулар мұндай биіктіктен түсіру жұмыстары жануарлардың таралу сипаты, олардың жыныстық-жастық тиістілігі және БЕЛСЕНДІЛІК ерекшеліктері туралы толық ақпарат алуға мүмкіндік беретіндігін көрсетті. Мұндай түсірілімдерді жүргізу жануарларда алаңдаушылық тудырмайды және олардың үрейленуіне ықпал етпейді. Осылайша, 400 м эшелон алынған бейнелердің егжей-тегжейлігі мен аумақты бір суретпен жабу алаңының теңдігі ретінде оңтайлы биіктікке айналды.

Аппаратты стартқа дайындау («Меклетинский» қорықшасы). Фото Д. В. Добрыниндықы

Мақалалар (кеңейтім)

1-сурет. Ақбөкендер көп шоғырланатын аумақтың аэрофотосуретінің фрагменті ("Степной" қорығы).

Тексеру маршруттарын жоспарлау кезінде жоғарыда көрсетілген ЕҚТА қызметкерлерімен консультациялар жүргізілді. Қосымша, "Степной" қорықшасында түсірілімдерді жүргізу барысында оның қызметкерлерінің күшімен паналаудан және бақылау мұнарасынан жүргізілген ақбөкендердің санын көзбен шолып есептеу және жер бетіндегі фотофиксациялау жүзеге асырылды. Кейіннен бұл деректер жергілікті жердің ерекшеліктерін, жасын, жынысын және жануарлардың мінез-құлықтық белсенділігін ескере отырып, дешифрлеу белгілерінің жүйесін әзірлеу үшін ҰҰА-дан алынған материалдармен салыстырылды.

Ұшулар аяқталғаннан кейін бірден жүргізілген камералдық өңдеу барысында алынған сандық фото және бейне материалдарда жануарлардың кеңістіктік бөлінуі анықталды және олардың жыныстық-жастық тиістілігі анықталды. Өңдеу тәуелсіз жұмыс істейтін дешифровшылар тобымен жүргізілді. Ақбөкен белсенділігінің

әртүрлі фазалары белгілерінің классификаторын жасауға ерекше көңіл бөлінді: жатып демалуға, тұрып демалуға, орын ауыстыруға (жылдам, орташа, әлсіз). Мінез-құлықтың әрбір түрі үшін және жануарлардың неғұрлым типтік жағдайлары үшін аналықтарын, аналықтарын және төлдерін анықтауға мүмкіндік беретін өлшемдер анықталды, бұл жануарлардың бақыланатын топтарының жыныстық-жастық құрылымына баға беруге мүмкіндік берді.

Барлық тексерілген учаскелерде жануарлардың кеңістіктік жағдайын бейне – және аэрофотофиксациялау ең қысқа мерзімде, ауа райы ұқсас жағдайда жүргізілді. 19-25 маусым аралығында байқалған жоғары Күндізгі температура +37° С артезиан өздігінен төгілетін ұңғымаларда, олардың айналасындағы уақытша су қоймаларында және қалдық тұзды су қоймаларында ақбөкен үлкен топтарын бар тұрақты ұстануға мәжбүр етті. ҰҰА-

Мақалалар (кеңейтім)

дан түсірілімдер бойынша жануарлардың айналасына кешкі, түнгі және таңғы сағаттарда төрт километрге дейінгі қашықтыққа тәуліктік орын ауыстырулары тіркелді. Күндізгі уақытта шоғырлану учаскелеріндегі жануарлар саны барынша жоғары және жоғары деңгейде тұрақты болды. "Степной" қорықшасының полигонында, үлкен артезианның жанында және оның жақын маңайындағы 19, 20 және 25 Маусымда ҰҰА-дан күндізгі түсірілімдердің фотоматериалдары бойынша есептелген жануарлар саны әр күндері 4003, 4060 және 3894 дарақты құрады. Ақбөкендер санының төмендігі 25 Маусымда жануарлардың бір бөлігі оңтүстікке қарай 7 км кіші Оңтүстік артезиан ауданына көшкенімен түсіндіріледі. Онда біз 100 дарақтың шоғырлануын анықтадық, ал 19 және 20 маусымда ҰҰА камерасы 12-ден артық емес жануарды тіркеген болатын.

Үлкен деректерді талдау кезінде санақ нәтижелерінің сапасын бағалау "Степной" қорықшасында үлкен артезианның айналасында шоғырланған Жануарлар үлгісінде жүргізілді (сурет 1). Бір мерзімді түсіру материалдары бойынша төрт тәуелсіз дешифровшылар алған

нәтижелерді шашырату орташа саны 4060 дарақпен жеті жануардан аспайды.

Ақбөкен тығыздығы төмен аумақтардың ҰҰА-мен тексеру аралас бейне және аэрофотомониторинг режимінде жүргізілді (2-сурет). Бұл стратегияны қолдану қысқа мерзімде ақбөкендер едәуір қашықтыққа (5-10 км-ден көп) ауысып үлгермей, жануарлардың кеңістіктік таралуын анықтау қажеттілігінен туындады, бұл мүмкін болатын қатені азайтуға мүмкіндік берді. Мұндай аралас түсіру белсенді бейнекамералармен және қанатасты аэрофотоаппаратпен жабдықталған бір ҰҰА-дан жүргізілді, бұл зерттелетін жануарлар туралы толық ақпарат алуға мүмкіндік берді. Бейнекамера операторлармен басқарылып, 5 километрге дейін ұшып өту жолағында ақбөкендердің болуы немесе болмауы туралы жедел материал жеткізді. Бейнекамераның объективінің манипуляциясымен аэрофотоаппараттың объективін басып алу жолағынан едәуір асатын жолақты бақылау мүмкіндігіне қол жеткізілді. Алайда, бейне көмегімен алынған деректер аэрофотографиялаудың деректерінен едәуір нашар. Сондықтан, бейнетүсірілім жүргізетін

2-сурет. Бейнетүсірілім арқылы алынған ақбөкеннің салыстырмалы бейнелері, сондай-ақ аэрофототүсірілімдер (сол жақта) және жер бетіндегі фототүсірілімдер (оң жақта) ("Қара жер" қорығы).

Мақалалар (кеңейтім)

аппаратта толыққанды мәліметтер алу үшін жабық фотокамера орналастырылды. Ол жер беті учаскесінің жай-күйін және ондағы жануарлардың бар-жоғын, қатаң түрде 300 метр жолақтағы бұта астындағы кеңістіктік деректерді қосымша іріктеуді қалыптастыра отырып белгіледі. Синхрондалған материалдарда белсенді бейне түсірілімдер мен паналағыш камерамен аэрофототүсірілімдер санын салыстыру арқылы ақбөкендердің кеңістіктік таралу сипатына аналитикалық бағалау жүргізілді. Аэрофотоаппараттың бақылау жолағындағы жеке жануарлар мен олардың топтарының саны (шолу ені 300 м) және осы сәтте белсенді бейнекамераның шолу жолағында (3-5 км) байқалатын жануарлар саны бойынша деректер экстраполяциялық модель құру үшін пайдаланылды, соның негізінде аралықтар жолақтарының арасындағы аралықтағы санның бағасы жүргізілді.

Солтүстік-Батыс Прикаспийдің тексерілген аумақтарында барлығы 5021 ақбөкен дарағы анықталды, оның ішінде 573 текесі (11%), 2399 (48%) ұрғашы және 2049 (41%) ақбөкен.

Солтүстік-Батыс Прикаспийдің ЕҚТА аумақтарында ақбөкендерді бөлутуралы қосымша мәліметтер алу үшін және санын бағалау үшін мал айдау кезеңінде осындай жұмыстар жүргізу жоспарланып отыр (2019 ж. қараша-желтоқсан).

Авторлар “Степной” қорықшасының басшылығы мен қызметкерлеріне ұсынылған технологияны әзірлеу және сынақтан өткізу барысында ұйымдастырғаны және қолдағаны үшін, сондай-ақ “Черные Земли” қорығының әкімшілігі мен қызметкерлеріне дала жұмыстарын жүргізуге көмектескені үшін үлкен алғыс білдіреді.

“Эльтон көлі” – Ресейдегі жаңа биосфералық резерват және оның ақбөкенді сақтаудағы рөлі

И. Ю. Калюжная^{1,2}, С. Е. Айткулова², Н. С. Калюжная³

¹М. В. Ломоносов атындағы ММУ-нің география факультеті, Мәскеу; ²“Эльтон көлі” биосфералық резерваты – “Эльтон “табиғи паркі” ГБУ ВО, Эльтон кенті, Палласов ауданы, Волгоград облысы;

³“Биоалуантүрлілікті зерттеу және сақтау жөніндегі аймақтық орталық” ЖДБ, Волгоград

Автор-тілші: Ирина Калюжная kalioujnaia@yandex.ru

Saiga News № 22 (2017) шығарылымында ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың (ЕҚТА) ақбөкеннің таралу аймағы бойы оны сақтаудағы рөлі толық сипатталған. Сонымен қатар, Ресей тарапынан да (Астрахань, Волгоград және Саратов облыстары), Қазақстан тарапынан да (Батыс Қазақстан облысы) трансшекаралық Волгоград-Орал популяциясына тиесілі ақбөкендерді есепке алуды, мониторингті және қорғауды мақсатты түрде жүзеге асыратын ЕҚТА жоқ екендігі атап өтілді. 2019 ж. маусым айында Дүниежүзілік биосфералық резерваттар жүйесіне енгізілген «Эльтон көлі» жаңа биосфералық резерватын құру ақбөкенді қорғау тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді және аймақтық шөлді далаларды білдіретін осы аумақтың табиғи-географиялық репрезентативтілігін арттыруға ықпал етеді.

Жалпы ауданы 207 мың га астам жаңа биосфералық резерват акваторияны және Эльтон гипергалин көлінің бассейнінің үлкен бөлігін географиялық (Еуропа-Азия), аймақтық (дала-шөл) және мемлекетаралық (Ресей – Қазақстан) қатынастарда трансшекаралық жағдайға ие Каспий маңы/Волго – Орал жартылай шөл провинциясына (шөл дала) жататын іргелес шөл – дала ландшафтарымен қамтиды. Биосфералық резерваттың жаһандық, ұлттық және аймақтық деңгейлерде биоалуантүрлілікті сақтау үшін маңыздылығы күмән тудырмайды.

«Эльтон көлі» биосфералық резерватының аумағы арқылы ғаламдық көші-қон жолдары мен Еуразияның аридтік экожүйелерінің көптеген негізгі өсімдіктер мен жануарлар түрлерінің таралу шекаралары өтеді, оның ішінде ақбөкенде.

Мақалалар (кеңейтім)

XIX ғасырдың ортасына дейін бұл түр Волгоград облысында Заволжье шөлді-дала аудандарында және Еділ оң жағалауының оңтүстігінде кездесті.

Волгоград облысында ақбөкеннің тұрақты есебі соңғы 20 жыл бойы жүргізілген жоқ. Сараптамалық бағалауларға сәйкес, соңғы жылдары ақбөкеннің қоныс аударатын табыны тек Заволжьеде ғана белгіленеді, негізінен Палласовка ауданының аумағында, Қазақстан тарапынан жануарлар тұрақты түрде кіретін болады. Кейбір сараптамалық бағалаулар бойынша олардың облыс аумағындағы әр жылдары және маусымдардағы саны 300-1000 дарақ шегінде ауытқиды, ал «Эльтон көлі» биосфералық резерватының солтүстік-батыс бөлігі және оған солтүстіктен бастап, Хара өзенінің жоғарғы жағында орналасқан учаскелер, ақбөкендердің дәстүрлі төлдеу орны ретінде белгілі. Соңғы онжылдықта Ресей аумағында төлдеу тіркелген жоқ.

2017 жылы ақбөкен Волгоград облысының Қызыл кітабына енгізілді (<https://oblkompriroda.volgograd.ru/norms/acts/krasnaya-kniga-volgogradskoy-oblasti>), осыған байланысты облыс аумағында ақбөкен санын есепке алу және мониторинг бойынша уақытша әдістемелік нұсқаулар әзірленді, сондай-ақ осы түр бойынша мұрағаттық және жедел деректерді жинақтау және талдау бойынша жұмыстар басталды.

Волгоград облысының Қызыл кітабына енгізілген тырналардың (*Anthropoides virgo*) Заволжская популяциясы Еуропадағы ең ірі популяциясы болуы мүмкін. Александр Поповтың фотосы

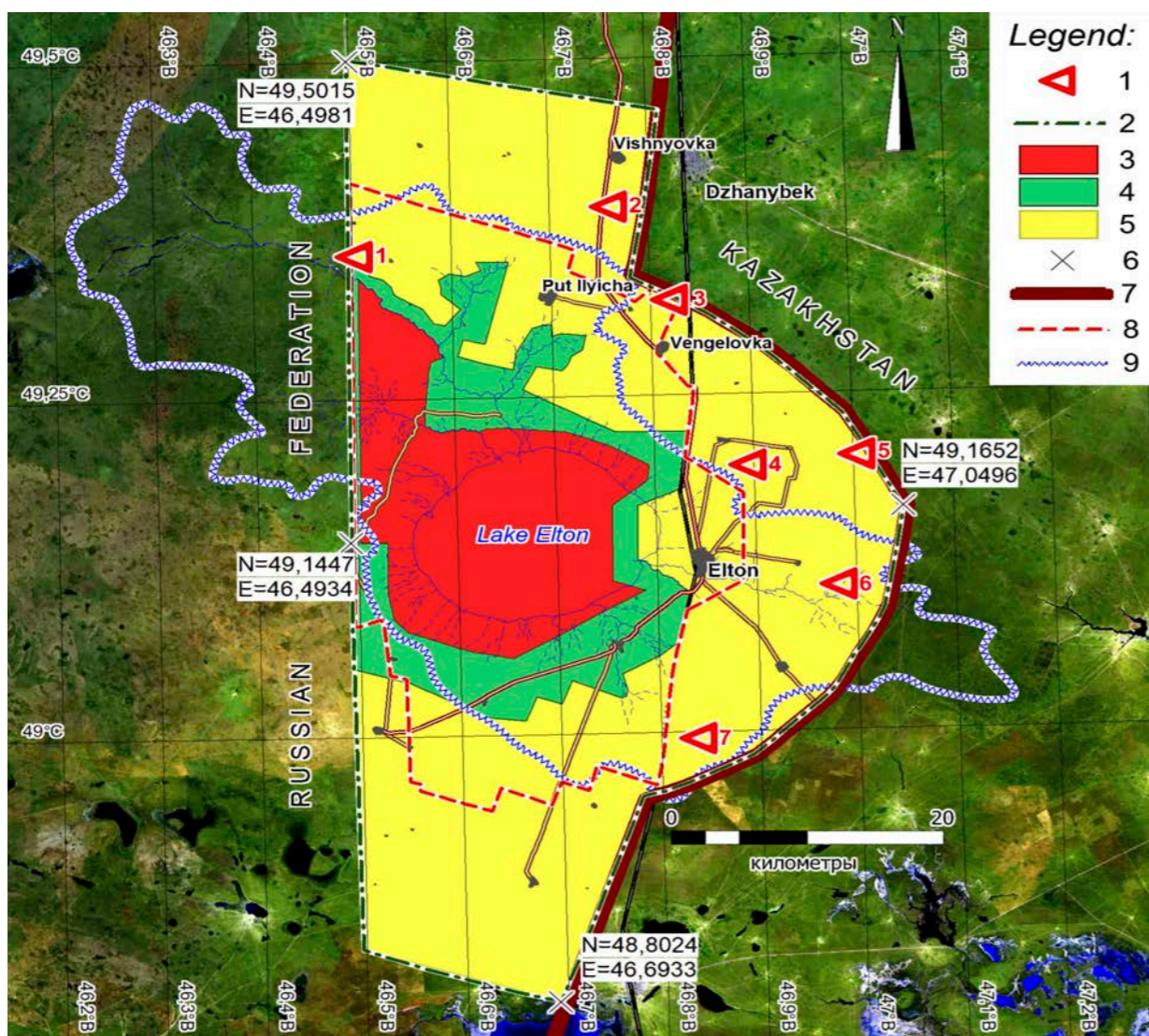

Волгоград облысының Қызыл кітабына енгізілген үлкен жемісті (*Megacarpaea megalocarpa*), төменгі Поволжьеде Эльтон мен Баскунчак тұзды көлдерінің маңында ғана кездеседі. Александр Поповтың фотосы

Ақбөкенді есепке алу, мониторингілеу және қорғау жөніндегі міндеттер «Эльтонский» табиғи паркіне жүктелді, оның дирекциясы «Эльтон көлі» биосфералық резерватының аумағын басқаруды жүзеге асырады. 2018 жылдан бастап ақбөкенді есепке алу, мониторингілеу және қорғау бойынша міндеттер мемлекеттік тапсырысқа енгізілді. 2018-2019 жылдары биосфералық резерват қызметкерлері 100-ден астам рейд жүргізді.

Осы жұмыс барысында ақбөкендердің саны әр түрлі (50-ден 5 мың басқа дейін, төлдерді қоса алғанда) биосфералық резерват аумағы бойынша тұрақты түрде қоныс аударатыны расталды, атап айтқанда: Хара өзенінің жоғарғы жағында (1-суретті қараңыз), Ұлаған қаласынан шығысқа қарай х. Карпов және Үйрек арқалығы ауданында. Балка (4 уч.), Байқадан және Садовая мал шаруашылығы тұрақтарының жанында (5 уч.), Калинин және Шеркеш тұрақтары (6 уч.), ақбөкен және Польшинский темір жол разъездері (7 уч.). Сондай-ақ, ақбөкендер тобы биосфералық резерватқа іргелес аумақтарда кездеседі:

Мақалалар (кеңейтім)

1-сурет. “Эльтон көлі” биосфералық резерватының аумағында ақбөкеннің тұрақты кездесу орындары: 1-ақбөкеннің тұрақты кездесу орындары (учаскелер 1-7); “Эльтон көлі” биосфералық резерваты: 2 – сыртқы шекаралар, 3 – негізгі аймақ, 4 – буферлік аймақ, 5 – өтпелі аймақ, 6 – шеткі нүктелер; басқа шекаралар: 7 – мемлекеттік (Ресей мен Қазақстан арасында), 8 – аймақтық маңызы бар “Эльтон табиғи паркі, 9 – Эльтон көлі бассейні.

батысқа қарай – Булухта өзен аумағында және ур. Кондрашов бақшасы; солтүстікке қарай-Савинка ауылы, Құмыска және Куликов кенті ауданында. Сондай-ақ, Торғай кенті мен Гмелинка кенті (Старополтава ауданы) маңында.

Жергілікті тұрғындарға, бірінші кезекте чабандарға, Палласовский және онымен көршілес муниципалдық аудандардан жиі жүргізілген сауалдар ақбөкендердің қоныс аудару жолдары мен саны туралы толық мәлімет алуға мүмкіндік береді. Мәселен, 2019 ж. сәуірде Вишневка

ауылында (2 уч.) ауданындағы биосфералық резерват аумағында жергілікті тұрғындар Қазақстан жағынан қашқан 300-350 бас ақбөкен табынын байқады; күзге дейін ақбөкендердің жеке дарақтары мен шағын топтары (5-тен 40 бас) бірнеше рет оның шығыс бөлігінде, көбінесе Венгеловка ауылы аумағында кездесті. Карпов және Шеркеш тұрақтары (3, 4, 6 уч.). Осыған байланысты Ақбөкендердің бір бөлігі төлдеуден кейін «Эльтон көлі» биосфералық резерватының құрамына кіретін аумақта қалып қалғанын болжауға болады.

Мақалалар (кеңейтім)

Бақылаулардың өте қысқа кезеңін ескере отырып, биосфералық резерват аумағындағы ақбөкен санының қандай да бір үрдісі туралы айту әлі ерте. Дегенмен, осы тұяқтылардың кіру жиілігінің өсуі волго-орал популяциясы санының жалпы көбеюімен түсіндіріледі (Ш. Цутердың осы шығарылымдағы мақаласын қараңыз).

Жергілікті халықты және биосфералық резерватқа келушілерді ақпараттандыру мақсатында тұрғындарға ақбөкеннің табиғатты қорғау мәртебесі және оның жағдайы туралы мәліметтер жинаудың маңыздылығы туралы хабарламалар мен хаттар дайындалды, олар Волгоград облысының Табиғи ресурстар, орман шаруашылығы және экология комитетінің ресми сайтында орналастырылды, сондай-ақ муниципалдық және аймақтық БАҚ-та жарияланды. 2019 жылы Волгоград облысының Табиғи ресурстар, орман шаруашылығы және экология комитеті биосфералық резерват қызметкерлерінің қатысуымен ақбөкенді қорғау және мониторингілеу, ақпараттық және

экологиялық-ағартушылық қызмет спектрін кеңейту бойынша, аудандық және облыстық рекреациялық, білім беру және мәдени-ағарту орталықтарының қатысуымен оның визит-орталығы базасында кешенді іс-шаралар ұсынылды. 2020 жылға және одан кейінгі жылдарға арналған «Экология» ұлттық жобасы шеңберінде Ресей Табиғи Министрлігі әзірлеген Бұл іс-шаралардың барлығы «ақбөкенді қорғау жөніндегі Жол картасына» енгізілген болатын.

Қорытындылай келе, ақбөкенді Волгоград облысының Қызыл кітабына енгізумен және «Эльтон көлі» биосфералық резерватын құрумен, биосфералық резерваттың аумағында, сондай-ақ оның маңында осы бірегей түрді қорғаудың арнайы шараларын жасау және тұрақты мониторинг жүргізу үшін нақты мүмкіндік туды. Бұл бастамалар Волгоград облысында ақбөкен популяциясын қайта жандандыруға мүмкіндік береді деп үміттенемін!

Жартылай бұталы дала. Александр Поповтың фотосы

Жаңа басылымдар

Прувот М., Файн А.Е., Холлингер С., Стриндберг С., Дамдиньяв Б., Бувейбатар Б., Чимеддорж Б., Баяндоной Г., Хишги Б., Сандаг Б. және Нармандах Ж., 2020. Моңғолияда жойылып кету қаупі бар моңғол ақбөкендері мен басқа да тұяқты жабайы тұяқтылар обасының Peste des Petits Ruminants, өршуі 2016-2017. Outbreak of Peste des Petits Ruminants among Critically Endangered Mongolian Saiga and other wild ungulates, Mongolia, 2016-2017. Emerging infectious diseases, 26 (1), с. 51.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/31855146>

Ферейдуни С., Фрейманис Г.Л., Орынбаев М., Рибка П., Фланнери Дж., Кинг Д.П., Цутер Ш., Бири М., Хёпер Д., Кыдырманов А. және Карамендин К., 2019. Қазақстанда ақбөкендердің жаппай өлімі, 2015. Mass Die-Off of Saiga Antelopes, Kazakhstan, 2015. Emerging infectious diseases, 25 (6), с. 1169.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6537709/>

Орынбаев, М., Султанкулова, К., Сансызбай, А., Рыстаева, Р., Шораева, К., Намет, А., Ферейдуни, С., Ильгекбаева, Г., Баракбаев, К., Копеев, С. и Кок R., 2019. Ақбөкен популяциясындағы Pasteurella multocida биологиялық бактерияларына сипаттама. Biological characterization of Pasteurella multocida present in the Saiga population. BMC microbiology, 19 (1), с. 37.

<https://bmcmicrobiol.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12866-019-1407-9>

Гилев А., Малашичев Ю. және Каренина К., 2019. Жабайы ақбөкендер бізге екі ми жарты шарының әлеуметтік өзара әрекеттесудегі салыстырмалы рөлі туралы не айтады? What do wild saiga antelopes tell us about the relative roles of the two brain hemispheres in social interactions? Animal Cognition, 22: 635.

<https://link.springer.com/article/10.1007/s10071-019-01259-0>

Тарасян К. К., Сорокин П. А., Кашина Н. В., Холодова М. В., 2019. Келесі буынды секвенирлеу әдісімен алынған Ақбөкенде (Saiga tatarica) I., 1766 генінің жоғары аллельдік әртүрлілігі DRB3 (класс MHC II). High Allelic Diversity of the DRB3 Gene (MHC Class II) in Saiga (Saiga tatarica) L., 1766, Obtained by Next Generation Sequencing Method. Russian Journal of Genetics, 55 (2), 212-219.

<https://link.springer.com/article/10.1134/S1022795419020133>

Робинсон С., Э.Дж. Милнер-Гулланд, Ю. Грачев, А. Салемгареев, М. Орынбаев, А. Луцкеина, Э. Морган, В. Бове, Н. Сингх, С. Хоменко, Р. Каммак және Р. Кок, 2019. Оппортунистік бактериялар және тұяқтылардың жаппай өлімі: төтенше оқиға сабақтары. Opportunistic bacteria and mass mortality in ungulates: lessons from an extreme event. Ecosphere 10(6).

<https://esajournals.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ecs2.2671>

Хабарландыру

2019 жылы ақбөкенді сақтау Альянсының гранттық бағдарламалары

2019 жылы ақбөкенді сақтау Альянсы дәстүрлі түрде екі кішігірім гранттық конкурс өткізді: «Табиғатты қорғаудың жас көшбасшылары» және «кіші гранттар бағдарламасы».

«Табиғатты қорғаудың жас көшбасшылары» байқауына Ресей, Қазақстан және Өзбекстаннан 6 өтінім түсті. Жеңімпаздар атанды:

Айбат Мужбай, 22 жаста, Қарағанды, Қазақстан «Менің зерттеулерім ақбөкендердің Үстірт популяциясы мекендейтін жерлердегі су ресурстары мен фермерлік шаруашылық мәселелеріне арналған. Мен зерттеу ауданында ақбөкеннің болуына мониторинг және бағалау жүргізуді жоспарлаймын. Ферма-негізінен

жабайы жануарлар мекендейтін жерлерге жақын орналасқан аумақ. Шаруа қожалықтары мен су жинау ұңғымаларының орналасқан жері туралы ақпарат жануарлар дүниесін болашақта басқару үшін өте маңызды».

Қуандық Айкүміс, 15 жаста, Қостанай облысы, Жангелді ауданы, А. Байтұрсынұлы кенті, Қазақстан

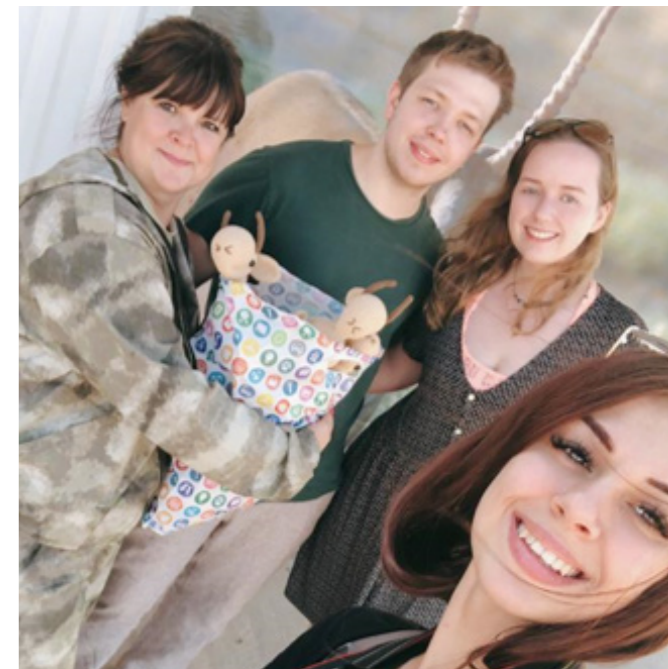
«Менің жобам ақбөкенді сақтау туралы ақпаратты жергілікті тұрғындар арасында, сондай-ақ, біздің кентімізге ақбөкендерді көру үшін жиі келетін туристер арасында таратуға арналған.

Ол үшін біз ақпараттық материалдарды таратамыз, сондай-ақ бұйымдарды тігеміз, содан кейін оны сатуға болады. Сондай-ақ, жазғы лагерьді өткізу жоспарланып отыр».

Шағын гранттар бағдарламасында Ресей, Қазақстан және Өзбекстаннан келіп түскен сегіз өтінімдердің үшеуі таңдалды. Жеңімпаздар атанды:

Ольга Воронцева мен Бабетт Фурье «Степной» қорықшасында фотоловушаларды пайдалана отырып, ақбөкендерді бақылау мен зерттеуге арналған «даладағы бақылау» жобасымен (осы шығарылымдағы «жаңалықтар» секциясын қараңыз), Ресей.

Мұхит Сүттібай «Қазақстанның ғаламторында ақбөкен мүйіздерін сату/сатып алу бойынша жарнамаларды таратуға қарсы әрекет» жобасымен».

Галина Калмыкова, Василий Паршин, Бабетт Фурье және Ольга Воронцева. Степной қорығының суреті

Александр Путилин Қазақстандағы «Бетпақдала» популяциясындағы ақбөкендердің жаңа топтамасының санын бағалау жобасымен.

Біз 2019 жылғы жеңімпаздардан олардың жобаларын іске асыру нәтижелері туралы ақпаратты асыға күтеміз, сондай-ақ барлығын 2020 жылы конкурсқа қатысуға шақырамыз. Олар туралы ақпарат Альянс сайтында жарияланады saiga-conservation.org.

Д-р Юрий Грачев-80 жылдық мерейтоймен құттықтау!

Құрметті Юрий Александрович, сіз – ең ірі қазақстандық териологтардың бірі және сіздің көп жылдық тәжірибеңізді қайта бағалау қиын; кең эрудициялы және шын мәнінде энциклопедиялық білімді адамсыз. Сіздің үлкен экспедициялық стажыңыз жануарлардың жекелеген түрлерін және биологиялық алуан түрлілікті зерделеу және сақтау бойынша бірқатар проблемаларды шешу үшін негіз болды. Сіздің мерейтойыңыз күні шын жүректен шыққан құттықтауларымызды және

денсаулық, көптеген жылдар бойы қызықты саяхаттар мен тамаша жаңалықтарға жететіндей сарқылмас қуат пен күш-жігер тілейміз. **Анна Луцкеина (SCA қамқоршылық кеңесінің мүшесі)**

Құрметті Юрий! Сізді 80-ші туған күнімен құттықтаймын, денсаулық, бақыт және біз үшін және ақбөкен үшін көптеген бақытты күндер тілеймін. **Алин Кюль-Стенцель (SCA ұйымдастыру комитетінің мүшесі)**

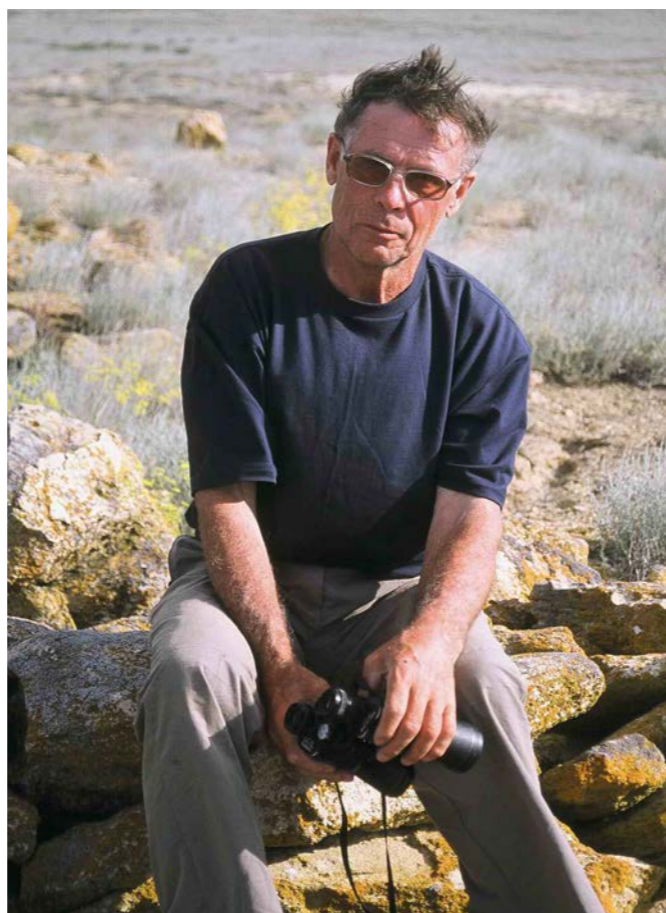
Хабарландыру (кеңейтім)

Аса қадірменді және қымбатты Юрий Александрович! Сізді осы тамаша мерейтойыңызбен шын жүректен құттықтаймын! Сізге зор денсаулық, алдағы уақытта табыс, үлкен бақыт пен қуаныш, ұзақ өмір тілеймін. Біздің таныстығымызға және бірлескен жасампаздық қызметімізге - біздің планетамызда ақбөкеннің антилопасын сақтауға және зерттеуге өте қуаныштымыз. Сіздің біліміңіз бен тәжірибеңіз баға жетпес! Әрқашан сіздің, **Юрий Арылов (SCA ұйымдастыру комитетінің мүшесі)**

Құрметті Юрий Александрович, біз көп жылдар бойы таныс және доспыз. Мен үшін Сіз – жоғары кәсіпқойлық пен керемет адами қасиеттердің - мейірімділік, қамқорлық, энергия, ғылымға шексіз қызмет ету, табиғатқа және адамдарға деген махаббат эталонысыз. Сізге мықты денсаулық, сарқылмас өмірлік күш пен шығармашылық жетістіктер тілеймін. **Елена Быкова (Өзбек бағдарламасының жетекшісі және SCA ұйымдастыру комитетінің мүшесі)**

Юрий Александрович – сіз нағыз кәсіпқойсыз. Егер сіз Қазақстан жануарлары туралы бәрін біледі десем, қателеспеймін. Сіз әрқашан әріптестеріне кеңес беруге дайынсыз. Өз біліміңізді және тәжірибеңізді бөлісуге жомартсыз. Мен сізге аса құрметпен қараймын. Мерейтойыңызбен, денсаулық және зор табыс тілеймін! **Александр Есипов (SCA ұйымдастыру комитетінің мүшесі)**

Қымбатты Юрий, Сіз Бетпақдаладағы бірлескен экспедиция кезінде мені алғашқы ақбөкенмен таныстырған адам ретінде жүрегімде ерекше орын аласыз. Мен өз қанатыңызға ақбөкенді зерттеу үшін Қазақстанда қабылдау туралы өтініш білдіргенде, осындай алыс Англиядан далалық жұмыстардың ерекшеліктерін білмейтін және тәжірибесіз жас студентті қабылдағаныңызға ризамын. Мені шындап қабылдағаныңыз үшін рахмет! Мен сэр Вальтер Скотт пен Лондондық соғы туралы әңгімелерден ләззат алдым, біз далада отырып, виски мен арақ дәмін салыстырған кезде, Ал сіз маған ақбөкенді бақылау және далада өмір сүруді көрсеттіңіз. Сіз менен 19 ғасырдың Британдық әдебиетін және жануарлардың латын атауларын жақсы білдіңіз!

Сіздің терең экологиялық танымдарыңыз және экологияны зерттеу және мониторинг жүргізу мәселелерін түсіну ақбөкенді зерттеу және сақтау саласындағы барлық мамандарға үлкен әсер етті. Сіздің түсінігіңіз бен даналығыңыз Қазақстандағы ақбөкенді зерттеу мен қорғаудың негізі болып қала береді. Мен көп жылдар бойы бірге жұмыс істеп келе жатқан жұмысты мақтан тұтамын және менімен және Менің сіздермен жұмыс істеуге жіберген көптеген студенттеріммен және зерттеушілеріммен қызметтескеніңіз үшін ризамын. Сіздің шыдамдылығыңыз, қадір-қасиетіңіз және мейірімділігіңізге тең келері жоқ, тек сіздің ғылыми және өмірлік тәжірибелеріңізбен салыстырылуы мүмкін. Туған күніңізбен, көптеген бақытты күндер және ең жақсы тілектермен, сіздің досыңыз **Э. Дж. Милнер-Гулланд (SCA төрағасы)**

Ақбөкенді сақтау – олардың өмірлік ісі

Дэвид Мэллон, әлемдегі ақбөкен бойынша ең шебер мамандардың бірі, МСОП-қа қарсы антилопалар жөніндегі мамандар тобының тең төрағасы және Ұлыбританиядағы Манчестер Метрополитан университетінің биология және табиғатты қорғау экология кафедрасының доценті, табиғатты қорғау саласындағы еңбегі үшін Сэр Питер Скотт сыйлығымен марапатталды, ол 2019 ж. қазан айында Абу-Дабиде өткен МСОП (IUCN SSC) түрлерін аман қалу жөніндегі комиссия төрағаларының кездесуінде табиғатты қорғау саласындағы еңбегі үшін. Марапат көптеген жылдар бойы IUCN SSC мүшесі ретінде Азия мен Африкада ірі сүтқоректілерді сақтауға, антилопалар бойынша мамандар тобының тең төрағасы лауазымында жемісті еңбек етуге, МСОП Қызыл тізім комитетінде белсенді қызмет етуге, бірнеше тілде табиғатты қорғауды жоспарлау бойынша көптеген конференцияларды ұйымдастыруға көмек көрсетуге, сондай-ақ ақыл-ой және өз ісіне адал болуға Дэвид қосқан зор үлесін мойындау болып табылады. Біз Дэвидті осындай беделді наградамен құттықтаймыз және оған бірнеше сұрақ қойғымыз келеді.

Редактор: сіз алғаш рет ақбөкенге қызығушылық танытқан кез?

Д. М.: мен Орталық Азияның жануарларына 35 жыл бойы қызығушылық танытып келемін.

Редактор: сіз ақбөкенді зерттеумен және сақтаумен қашан айналыстыңыз?

Д. М.: мен ресми түрде 1990 ж. ақбөкенмен жұмыс істей бастадым, онда Азиядағы және Таяу Шығыстағы антилопалардың жағдайын МСОП Қызыл тізіміне қосу үшін бағалауды өткіздім. Осыдан кейін мен ақбөкеннің статусын зерттеумен және антилопам мамандары тобының мүшесі ретінде сақтаумен айналыстым. Қазіргі уақытта мен ақбөкенді сақтау Альянсының басқарушы комитеті мен қамқоршылар кеңесінде тұрамын.

Редактор: сіз бізге ақбөкен туралы қызықты әңгіме айтып бере аласыз ба?

Д. М.: бірнеше мың жыл бұрын ақбөкен Ұлыбританияда мекендеді.

Редактор: сіздің қызметіндегі негізгі мәселелер қандай?

Д. М.: менің қызметім негізінен ақбөкенмен байланысты CMS, МСОП және ақбөкенді сақтау альянсында жұмыс істейді, мен экспедицияға сирек қатысамын. Негізгі проблема-ұзақ уақыт бойы табиғатты қорғау қызметін қолдау үшін қажетті жеткілікті қаржыландыру табу.

Редактор: сіздің жұмысыңызда туындайтын мәселелерді қалай шешуге болады?

Д. М.: кез келген табиғат қорғау қызметінің ең күрделі бөлігі – қаржыландыру көзін табу, бұл ешқашан оңай емес.

Редактор: ақбөкенді сақтау болашағы қандай? Бұл түрді аман қалуға көмектесу үшін ең алдымен не істеу керек?

Д. М.: ареалдың барлық елдері осы түрді қорғауға міндеттеме алды, оның сақталуына үлкен қаражат, әсіресе 2004 жылдан бастап заңсыз аң аулаумен күреске, жаңа ЕҚТА құруға, зерттеу жобаларын жүргізуге, сондай – ақ білім беру бастамаларына және жергілікті халықпен

Дэвид Сэр Питер Скотттың табиғатты қорғау саласындағы еңбегі үшін биоәртүрлілікті сақтауға қосқан баға жетпес үлесін мойындау ретінде медалін алды. Фото Майк Найттықы

Ақбөкенді сақтау – олардың өмірлік ісі (кеңейтім)

жұмыс істеуге жұмсалады. Барлық осы қызмет түрлері бүкіл әлемде ақбөкенді қорғаудың негізі болып табылатын CMS өзара түсіністік туралы меморандуммен қамтылған. Осылайша, көптеген қатынастардағы перспективалар өте жақсы, алайда бұл үшін заңсыз саудаға қарсы күрес жөніндегі қолданыстағы шаралардың тиімділігін қамтамасыз ету және індеттің өршуін бақылау немесе оларды болдырмау қажет.

Редактор: сіз табиғатты қорғау саласында отыз жылдан астам уақыт жұмыс істейсіз. Өткен кезеңде не өзгерді және қазіргі уақытта осы саладағы қандай үрдістер бар?

Д. М.: басты өзгеріс-табиғи тіршілік ету учаскелерінің жоғалуы мен тозуынан және олардың кейіннен фрагменттелуінен, асуынан, ал енді Климаттық өзгерістерден көрінетін адам тарапынан әсер етудің күшеюі.

Біздің жоғалтқанымыз

Бадамжавин Лхагвасурэн туралы естелік

2019 ж. 1 тамызда 61 жасында Бадамжавин Лхагвасурэн-халықаралық ақбөкенді сақтау альянсы Атқарушы комитетінің мүшесі қайтыс болды.

1981 жылдан бастап моңғол мемлекеттік университетінің биология факультетін бітіргеннен кейін д-р Б. Лхагвасурэн Моңғол ғылым академиясының жалпы және эксперименттік биология институтында жұмыс істеді, онда соңғы 15 жылда сүтқоректілердің экологиясы зертханасын басқарды. Оның басшылығымен осы зертхананың қызметкерлері Моңғолияның биологиялық әртүрлілігіне зерттеу жүргізді, олардың нәтижелері негізінде Үкіметке сүтқоректілердің жекелеген түрлерін сақтау және тұрақты пайдалану бойынша ғылыми ұсынымдар берді. Жоғары кәсіпқойлық, сондай-ақ ағылшын және орыс тілдерін жақсы білу д-р Б. Лхагвасурэнге Халықаралық биологиялық экспедициялардың тұтас сериясына қатысуға мүмкіндік берді, ал олар жүргізген зерттеулер 100-ге жуық ғылыми жарияланымның негізіне алынды.

Моңғолия д-р Б. Лхагвасурэннің еңбегін жоғары бағалады, оған 2015 жылы «Жылдың көрнекті ғалымы» атағын берді, сондай-ақ оны табиғат және қоршаған орта Министрлігінің «Табиғаттың көрнекті қорғаушысы» құрмет белгісімен марапаттады. Д – р Б. Лхагвасурэн сеніммен және шындықпен өз Отаны-Моңғолияның тамаша еліне қызмет етті, оны шексіз сүйді және әр түрлі халықаралық қоғамдар мен комиссиялардың мүшесі бола отырып, өз елінің мүдделерін түрлі деңгейде қорғады.

Б. Лхагвасурэнмен бір кездері жұмыс істеуге немесе жай ғана кездесуге келгендердің барлығы оның қарапайым, жанкешті екенін, Моңғолиядағы жабайы табиғатты қорғау саласындағы үлкен жетістіктерді әрдайым атап өтетін.

Ақбөкенді сақтау альянсының мүшелері және барлық «ақбөкен» қоғамдастығы Б. Лхагвасурэннің кетуімен байланысты қайғырады және оның отбасына қолдау көрсету сөзін береді. Оның жоғалуы үлкен және әлемдік табиғат қорғау қауымдастығында әлі де ұзақ сезіледі.

Анна Луцкекина, Ақбөкенді сақтау альянсы

Доктор “Tsagaan Zeer (дзерен)”

WWF-Моңғолияның ұжымы биоалуантүрлілікті зерттеу және табиғатты қорғау саласындағы аты аңызға айналған тұлғаның қайтыс болғандығы туралы хабарлармен терең қайғырды. Д-р Лхагвасурэн, Моңғолия ҒА жалпы және эксперименттік биология сүтқоректілер институтының экология зертханасының меңгерушісі, он жыл бойы экология және табиғатты қорғау саласында ғылыми зерттеулермен айналысты және оқушылар мен ізбасарлардың бірнеше буынын тәрбиеледі. Ғалым өзінің ұзақ мансабында дзерен, аю, Құлан, джейран және басқа да харизматикалық жануарлар түрлерімен жұмыс істеді.

Ғылыми ортада ол “Цагаан Зээрэн Лхагва”

Біздің жоғалтқанымыз (кеңейтім)

(“цагаан зээр” – дзереннің моңғол атауы) атымен белгілі болды, ол өзінің өмірінің онжылдығын ғалым моңғол дзеренін зерттеуге және сақтауға арнағанына байланысты оған берілді.

2010 ж. д-р Лхагвасурэн WWF-Моңғолияда Ұлан-Батырда табиғатты қорғау жөніндегі директор болып жұмыс істей бастады. Оның білімі мен тәжірибесі біздің ұйымымыз жүзеге асыратын барлық бағдарламаларды жоспарлау, орындау, мониторингілеу және бағалау кезінде баға жетпес болды. Басқа да міндеттерден басқа, д-р Лхагвасурэн экорегиондар мен ландшафттарды дамыту үшін стратегиялық жоспарларды әзірлеумен, жабайы табиғат объектілерін заңсыз сату және браконьерлікпен күреске бағытталған ғылыми табиғат қорғау науқандарын жоспарлаумен және жүзеге асырумен, жергілікті халықтың көмегімен табиғи ресурстарды басқаруды жүзеге асырумен, ЕҚТА-ның және жойылып кету қаупі бар түрлердің маңыздылығын түсінуді күшейтумен, сондай-ақ тұщы су көздерін ұтымды пайдалануды және жалпы экологиялық

тұрақтылықты қамтамасыз етумен айналысты.

Сондай-ақ, бұл адамның Дүниежүзілік жабайы табиғат қорының қызметкері ретіндегі ең үлкен жетістіктерінің бірін атап өткім келеді. Оның бастамасымен Моңғолиядағы жануарлардың қоныс аударатын түрлеріне инфрақұрылымның әсер ету деңгейін зерттеу бойынша зерттеулер жүргізілді. Нәтижесінде 2025 жылға жоспарланған жаңа темір жол құрылысының аяқталуы, сондай-ақ шекаралық кедергілер моңғол дзереннің популяциясын 9 оқшауланған топқа, Құланға 5-ке және қарақұйрыққа 7-ке бөледі. Сонымен қатар, моңғол ақбөкенінің популяциясы бір-бірінен оқшауланған екі популяцияға бөлінеді. Осы қорытындылардың негізінде ғылыми қоғамдастық оның басшылығымен Монғолияның далалары мен Гоби шөл даласындағы темір және автомобиль жолдарының бойында дала тұяқтылардың кедергісіз орын ауыстыруын қамтамасыз ететін міндетті ұлттық стандарт әзірледі. Ғалым және оның әріптестерінің белсенді және үздіксіз күш-жігерінің нәтижесінде бастаманы

Д-р Лхагвасурэн Ұлан-Батордағы ақбөкенді сақтау жөніндегі өзара түсіністік туралы Меморандумға қол қойған елдердің кеңесінде сөз сөйледі, қыркүйек 2010 ж. А. Есіпов суреті

Біздің жоғалтқанымыз (кеңейтім)

2015 жылы стандарттау және метрология агенттігі жанындағы стандарттар жөніндегі ұлттық кеңес мақұлдады.

Д-р Лхагвасурен сөзсіз ең жақсы биолог болды, онымен жұмыс істеуге қатысқан барлық адамдарға аса құрметті болды және оның қайтыс болуы – ұлттық және әлемдік табиғат қорғау қоғамдастығы үшін елеулі жоғалту болып табылады. Оның қызметі бүкіл әлемдегі барлық жастағы адамдардың табиғатқа деген

сүйіспеншілігі мен құрметін танытты. Ол жарқын болашаққа сенді, және бұл біздің ғаламшардың қорғалып, сақталатынына, бізбен әлі де ұзақ, ұзақ жылдар қалатынына деп сенді.

Д-р Лхагвасурен көптеген жылдар бойы досымыз, әріптесіміз және мұғаліміміз болды, күлімдеген, жағымды, әзіл-сықақ сөзімен, өзінің тамаша тарихының бірін айтуға дайындығымен біз оны мәңгі есте сақтаймыз.

Б. Чимеддорж, WWF-Моңғолия

Құттықтаулар

Біз ақбөкенді сақтау Альянсының жұмыстарын қолдағаны үшін әрі ақшалай көмек бергені және уақыттарын бөлгені үшін барлық адамдарға үлкен алғысымызды айтамыз. Ерекше құрметті қоныс аударатын түрлер Конвенциясы адресіне, бюллетеннің осы номерін шығаруды қолдағаны үшін айтамыз.

SAIGA CONSERVATION ALLIANCE

Ақбөкенді сақтау Альянсы:
www.saiga-conservation.com

Ақбөкенді бойынша ресурстық
орталық:
www.saigaresourcecentre.com

Email: mail@saiga-conservation.com

©Saiga Conservation Alliance 2020 /
Registered charity England and Wales

© Андрей Гилев және
Карина Каренина